

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS**

Lina Kybartaitė-Jokubauskienė

**MERO ĮTAKA VIETOS SAVIVALDOS SPRENDIMŲ PRIĖMIMUI: TELŠIŲ
RAJONO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovė

Lekt. dr. Ligita Šarkutė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

TVIRTINU

L. e. p. Instituto direktorė

parašas Doc. dr. Audronė Telešienė

2016 01

**MERO ĮTAKA VIETOS SAVIVALDOS SPRENDIMŲ PRIĖMIMUI:
TELŠIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Viešoji politika (621L22008)

Vadovė

parašas Lekt. dr. Ligita Šarkutė

2016 01

Recenzentė

parašas Doc. dr. Rasa Šnapštienė

2016 01

Projektą atliko

parašas Lina Kybartaitė-Jokubauskienė

2016 01

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Lina Kybartaitė-Jokubauskienė

Viešoji politika, 621L22008

Baigiamojo projekto „Mero įtaka vietos savivaldos sprendimų priėmimui: Telšių rajono savivaldybės atvejis“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016-01-06

Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Linos Kybartaitės-Jokubauskienės** baigiamasis magistro projektas tema „Mero įtaka vietos savivaldos sprendimų priėmimui: Telšių rajono savivaldybės atvejis“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Šališkumas priimant sprendimus	26
2 lentelė. Merai ir jų kadencijos laikotarpis	30
3 lentelė. Duomenys apie respondentus	32
4 lentelė. Rajono problemų sprendimo vieta	36
5 lentelė. Savivaldybės tarybos sprendimų priėmimo mechanizmas	38
6 lentelė. Sprendimų priėmimo efektyvumas	39
7 lentelė. užsienio veikėjų įtaka sprendimų priėmimui	39
8 lentelė. Merų lyderystė	40
9 lentelė. Respondentų nuomonė apie merų lyderystę	41
10 lentelė. Respondentų nuomonė apie merų įtaką	42
11 lentelė. Mero patarėjų įtaka	43
12 lentelė. Priežastys lėmusios skirtumus sprendimų priėmime	44
13 lentelė. Susipažinimas su numatomais tarybos darbais	44

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Savivaldybių institucinės struktūros principinis modelis	15
2 pav. Sprendimo priėmimo proceso etapai	25

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Lyderis – politinės partijos, profesinės sąjungos ar kitos grupės vadovas (Lietuvių kalbos žodynas).

Politinė partija – dėl ideologinių, pilietinių, ekonominių ir kitų vertybių sutariančių aktyviausių visuomenės narių politinė organizacija, atstovaujanti dalies visuomenės socialiniams, tautiniams, religiniams ir kitiems interesams, savo veikla siekianti valdžios ir politinės programos įgyvendinimo (Politikos mokslų enciklopedinis žodynas 2007, p. 94).

Sprendimų priėmimas – procesas, kurio metu, atsižvelgiant į įvairias politines, ekonomines, socialines ir kitas aplinkybes ir remiantis prieinama informacija, pasirenkama tam tikra viešosios politikos alternatyva spręsti tam tikrą problemą ir siekti tikslo (Politikos mokslų enciklopedinis žodynas 2007, p.128).

Viešojo politika – tam tikras vyriausybės veiksmų kursas arba planas spręsti tam tikras problemas ar siekti tikslų (Politikos mokslų enciklopedinis žodynas 2007, p. 154).

Vietos savivalda – įstatymo nustatyto valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų bendruomenės, kuri turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, savitvarka ir savaveiksmiškumas pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją. (LR Vietos savivaldos įstatymas 2008, 3 str.).

Viešasis administravimas - įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas (LR Viešojo administravimo įst. 1999).

Koalicija - kelių politinių partijų susitarimas, norint sudaryti vyriausybę tų partijų turimos parlamente bendros atstovų daugumos pagrindu, kai nė viena partija parlamente neturi daugumos. (Tarptautinių žodžių žodynas 1985)

TURINYS

LENTELIŲ SAŖAŠAS	3
PAVEIKSLŲ SAŖAŠAS	4
PAGRINDINĖS SAŖOKOS	5
SUMMARY.....	7
ĮVADAS.....	8
VIETOS SAVIVALDOS SAMPRATA IR MERO VIETA INSTITUCINĖJE SISTEMOJE.....	10
1.1 Vietos savivaldos esmė ir samprata	11
1.2 Savivaldos principų įgyvendinimas Lietuvoje.....	12
1.3. Mero vieta vietos savivaldos institucinėje sistemoje.....	16
1.3.1. Mero instituciniai įgaliojimai.....	17
1.3.2. Tiesioginiai mero rinkimai.....	21
SPRENDIMŲ PRIĖMIMO SAMPRATA IR MODELIAI.....	24
2.1. Sprendimų priėmimų modeliai.....	27
EMPIRINIO MERO ĮTAKOS VIETOS SAVIVALDOS SPRENDIMŲ PRIĖMIMUI TELŠIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ.....	30
3.1. Duomenys apie respondentus	30
3.2 Tyrimo metodika.....	33
INTERVIU REZULTATAI.....	36
IŠVADOS.....	46
REKOMENDACIJOS.....	47
LITERATŪRA.....	49
ŠALTINAI.....	50

Kybartaitė-Jokubauskienė, Lina. *Mayor's Influence on the Local Government Decision Making: Case of Telšiai District Municipality* Master's thesis in Public Policy / supervisor lect. dr. Ligita Šarkutė. Institute of Public Policy and Administration, the Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: Political science, Social sciences.

Key words: local government, municipality, decisions making, mayor, public policy.

Kaunas, 2016. 57 p.

SUMMARY

The topic of final project – The Mayor's Influence on the Local Government Decision-Making: the Case of Telšiai Municipality. Each day, people, organizations, and the government make a lot of various decisions. The project aims to reveal how the mayor influences the decision-making in Telšiai district municipality. Which personal skills influence this process, what is the influence of belonging to a political party, which groups or separate subjects have the influence on the mayor in the process of decision-making. Object of the work – local government decision-making. Objectives of the project: to analyse the concept of local government and the role of mayor in the institutional system of local government; to discuss the concept and models of decision-making; to carry out an empirical study on the mayor's influence on the local government decision-making in Telšiai district municipality and to analyse its results. The first chapter analyses the concept of municipality and the essence of local government. The implementation of the principles of local government in Lithuania, concept of the mayor institute, mayor's authority in the local government are also presented. In the second chapter the concept of decision-making and public policy decision-making models are analysed. The third chapter analyses the research methods and presents the analysis of research results. The analysis on the general influence of factors influencing the mayor's influence helped to determine the mayor's influence on the local government decision-making in of Telšiai district municipality.

IVADAS

Temos aktualumas . Per nepriklausomybės laikotarpį Lietuvos Respublikos įvyko daug pasikeitimų. Šiuo laikotarpiu Lietuvoje nuosekliai yra tobulinama savivaldybių institucinė sąranga, ekonominiai ir teisiniai pagrindai. Tobulinant Lietuvos savivaldos instituciją, bandoma pritaikyti sėkmingą Vakarų valstybių patirtį. 2010 m. liepos 1 d. remiantis Penkioliktosios Lietuvos Respublikos vyriausybės veiklos programa (Penkioliktosios Lietuvos vyriausybės veiklos programa 2008), buvo panaikintos apskričių viršininkų administracijos pareigybės. Vietos savivaldos reformų esmė yra regionų su nauja valdymo struktūra įkūrimas. Šios reformos metu savivaldos struktūroje svarbų vaidmenį gauna mero institucija.

Temos naujumas. Mero institucijos įtaka savivaldybės sprendimų priėmimo Lietuvoje nėra plačiai analizuota, tirta ir aprašyta. Temos naujumą daugiausia lemia tai, kad mero įtaka priimant sprendimus yra netyrinėta sritis. Tyrime naudota ekspertų apklausa leido surinkti vertingų duomenų apie mero įtaką priimant sprendimus Telšių rajono savivaldybėje, apie mero įtakos kaitą ir šios institucijos svarbą priimant sprendimus rajono savivaldybėje.

Kiekvieną dieną žmonės priima sprendimus susijusius su buitimi, pareigomis tai yra sprendžia daug problemų, kurios keičia jų aplinką. Sociologas ir politologas H. Lasswellas (1936) politiką apibrėžė, kaip dalyvavimą priimant svarbiausius šalies sprendimus ir gebėjimą įgyta politine galia daryti norimą įtaką kitiems žmonėms, politikos esmė yra „kas, ką, kada ir kaip gauna“. Sprendimų priėmimas politikoje interpretuojamas kaip procesas, kurio metu, atsižvelgiant į įvairias politines, ekonomines, socialines ir kitas aplinkybes ir remiantis prieinama informacija, pasirenkama tam tikra viešosios politikos alternatyva spręsti tam tikrą problemą ir siekti tikslo (Politikos mokslų enciklopedinis žodynas 2007, p. 154) Svarbu suprasti kaip atsiranda vieši sprendimai, kokie procesai, individų asmeniniai bruožai, jau priimti sprendimai daro įtaką jų atsiradimui.

Darbo problema: Kiek įtakos turi meras sprendimų priėmimui, kokios asmeninės kompetencijos daro įtaką šiam procesui, kiek įtakos turi priklausymas politinei partijai, kokios grupės ar atskiri subjektai turi įtakos merui sprendimų priėmimo procese.

Darbo objektas: vietos savivaldos sprendimų priėmimas.

Darbo dalykas: mero įtaka sprendimų priėmimui.

Darbo tikslas: ištirti mero įtaką sprendimų priėmimui Telšių rajono savivaldybėje.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti vietos savivaldos sampratą ir mero vietą vietos savivaldos institucinėje sistemoje teorijas ir modelius.

2. Aptarti sprendimų priėmimo sampratą ir modelius.

3. Atlikti empirinį mero įtakos vietos savivaldos sprendimų priėmimo Telšių rajono savivaldybėje tyrimą ir išanalizuoti jo rezultatus.

Tyrimo metodai. Rengiant baigiamąjį projektą naudoti šie metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, pusiau struktūruotas interviu. Taikant mokslinės literatūros analizės metodą išanalizuota sprendimų priėmimo vietos savivaldos sampratą ir mero vieta vietą savivaldos institucinėje sistemoje. Taip pat literatūros ir dokumentų analizės būdu buvo siekiama aptarti sprendimų priėmimo sampratą ir modelius. Pusiau struktūruoto interviu pagalba buvo atliktas empirinis tyrimas, kuris padėjo išaiškinti mero įtaka vietos savivaldos sprendimų priėmimo Telšių rajono savivaldybėje.

Darbo struktūra. Pirmajame darbo skyriuje aptarta savivaldybės samprata, vietos savivaldos esmė. Savivaldos principų įgyvendinimas Lietuvoje, mero institucijos samprata, mero įgaliojimai vietos savivaldoje. Antrajame darbo skyriuje aptarta tyrimo metodika, pateikta atliktų tyrimų rezultatų analizė. Pritaikius apibendrintą veiksnių lemiančių mero įtaką analizę išaiškinta mero įtaka vietos savivaldos sprendimų priėmimui: Telšių savivaldybės atveju.

Darbą sudaro penkiasdešimt septyni, trylika lentelių, du paveikslai ir vienas priedas. Panaudoti keturiasdešimt devyni literatūros šaltiniai.

1. VIETOS SAVIVALDOS SAMPRATA IR MERO VIETA INSTITUCINĖJE SISTEMOJE

Demokratinėje valstybėje veikia dvi viešosios valdžios sistemos: valstybės valdymas ir vietos savivalda. Šios valdžios sistemos nėra tapatinamos, tačiau nereiškia, kad tarp jų nėra sąveikos (Žilinskas, 2010). Vietos savivalda yra teritorinių (vietos) bendruomenių, vadinamų savivaldybėmis, valdžia, kuri formuojama ir veikia kitokiais nei valstybės valdžia principais. Vietos savivalda yra savo veiksmais veikianti vietinė viešojo administravimo sistema, kuri tiesiogiai nėra pavaldi valstybės valdžios institucijoms. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatyme sąvoka viešasis administravimas apibūdinamas kaip įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas (LR Viešojo administravimo įstatymas 1999). Astrauskas (2003, p. 5) teritoriniu valdymu vadina: „tam tikrą viešojo valdymo subjektų tikslinę veiklą, kuria, darant poveikį valstybės teritorijos dalyje gyvenantiems žmonėms bei jų socialinėms grupėms, tvarkomi viešieji reikalai“. Ta veikla užsiimantys subjektai vadintini teritorinio valdymo subjektais.

Valstybės teorijoje yra žinomos dvi teritorinio valdymo formos:

- 1) Valstybinis vietos valdymas (veiklą vykdo valstybinio vietos valdymo subjektai);
- 2) Vietos savivalda (veiklą vykdo vietos savivaldos subjektai).

Teritorinio valdymo formos skiriasi viena nuo kitos pagal teritorinių valdymo subjektų, priskiriamų skirtingoms grupėms:

- Sudarymo principus;
- Jiems nustatytas funkcijas (suteiktus įgaliojimus);
- Turimus materialinius ir finansinius išteklius bei teises tuos išteklius tvarkyti (valdyti, naudoti ir jais disponuoti);
- Santykių su valstybės valdžia pobūdį.

Abi teritorinio valdymo formas sieja tai, kad:

- Tiek valstybinis vietos valdymas, tiek ir vietos savivalda yra veikla, skirta įstatymams įgyvendinti, t.y. apibrėžtina kaip viešasis administravimas;
- Tiek valstybinio vietos valdymo subjektai, tiek ir vietos savivaldos subjektai priskirtini įstatymus vykdančioms subjektams, t.y. jie priklauso viešojo administravimo subjektams.

1.1. Vietos savivaldos esmė ir samprata

Savivaldos apibrėžimas pateiktas Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatyme (Lietuvos respublikos Vietos savivaldos įstatymas 2008, 3 str.), kuriame vietos savivalda – įstatymo nustatyto valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų bendruomenės, kuri turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, savitvarka ir savaveiksmiškumas pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją.

Novikovas (2005, p. 90) straipsnyje „Vietos savivaldos esmė ir socialinė paskirtis visuomenėje“ teigia, kad žodis savivalda reiškia teisę savarankiškai tvarkytis pagal įstatymus. Bendrąja prasme savivalda suvokiama „kaip valdymo sistemos sugebėjimas be jokių kitų reikšmingų išorinių poveikių palaikyti ir pagerinti parametrus, pasitelkiant savo jėgas ir galimybes“.

Didžiojoje Britanijoje – kai kurių savivaldos formų „tėvynėje“ – terminas savarankiškas valdymas (*angl. selfgovernment*) buvo suprantamas kaip vidinis valstybinės valdžios organizavimo ypatumas. Todėl XIX a. pradžioje šis terminas buvo pradėtas vartoti bandant Angliją apibūdinti kaip parlamentu save valdančią valstybę (Leonas 1991, p.119).

Prancūzijoje nėra vietos savivaldos termino, jo vietoje vartojami terminai municipalinė valdžia (*pouvoir municipal*) bei decentralizacija (*decentralisation*), kuri suvokiama kaip „procesas, kai vietiniams gyventojų kolektyvams suteikiamos juridinio asmens teisės; gyventojai renka atstovus, vietines institucijas, o vietinėms institucijoms deleguojami platūs įgaliojimai“ (Leonas 1991 p. 137).

Valstybės teorijoje egzistuoja du – platusis ir siaurasis – požiūriai į savivaldybę. Plačiuoju požiūriu „savivaldybė – tai ypatinga žmonių bendruomenė (žmonių santalka, socialinė organizacija, socialinė grupė), tvarkanti dalį visuomenės bendrųjų reikalų“ (Astrauskas 2004, p. 10). Ją sudaro:

1. Valstybės teritorijos dalyje (ji vadinama savivaldybės teritorija) esanti žmonių-individų kiekybinė gausybė (ji vadinama savivaldybės bendruomene).
2. Savivaldybės teritorijoje tikslingai veikiančios ir kryptingą poveikį žmonėms darantys bei viešąsias paslaugas jiems teikiantys vietos savivaldos subjektai. Vietos savivaldos subjektai sudaro vieningą bendrą sistemą.

Analizuodamas savivaldos prigimtį, kiekvienas tyrėjas neišvengiamai susiduria su amžina šio reiškinio problema, t. y. vietos savivaldos ir valstybės institutų supriešinimu ir pačios idėjos apie save valdančią visuomenę realumu. (Novikovas 2005, p. 60). Jeigu remsimės nuomone, jog pirminė žmonių teisė yra valdyti pačius save, o valstybę, kaip teigė T. Hobsas, – žmonių artefaktas – dirbtinis darinys, žmonių sukurtas savo tikslams siekti (1964, p. 376), tai galime sutikti su teiginiu, kad „demokratinėse

visuomenėse žmonės veikia individualiai ir laisvu noru jungdamiesi į sąjungas su kitais žmonėmis, tvarko savo reikalus be didesnės valstybės globos“ (Novikovas 2005, p. 65). Kaip pastebi A. M. Kononovas (2000, p. 99), teisinėje literatūroje pateikiama ir kitų nuomonių, teigiančių, kad žmonės be valstybės pagalbos negali savarankiškai ir teisingai savęs valdyti. Valstybė šiuo atveju tampa visoje jos teritorijoje (o ne atskirose valstybės dalyse – vietos savivaldos teritorijose) gyvenančių žmonių teisių ir interesų apsaugos garantu (Novikovas 2005, p. 74).

Valstybės ir vietos savivaldos institutų priešprieša, diskutuojant jų reikšmingumą visuomenei ir kilmės pirmumą, atsispindi vietos savivaldos teorijose. Mokslininkai, kurie gilinasi į savivaldos esmę, skirtingai suvokia šį socialinį reiškinį. Nuomonių įvairumą lemia savivaldos kaip socialinio reiškinio dvilypumas, t. y. jos prigimtyje galima aptikti tiek valstybingumo, tiek bendruomeniškumo pradą (Novikovas 2005, p. 60). Išsiaiškinti vietos savivaldos esmę buvo bandyta dar XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje. Viena iš pirmųjų teorijų, aiškinusių savivaldos prigimtį, buvo laisvos bendruomenės teorija. Jos kūrėjai ir pasekėjai Prancūzijos ir Belgijos teisininkai (Ture, Tokiavelis, Gerbertas, Arensas ir kt.) teigė, jog bendrijų teisė savarankiškai tvarkyti savo reikalus yra prigimtinė ir neatimama, nes bendruomenė susidarė anksčiau nei valstybė, todėl privalu gerbti bendruomenės savivaldos laisves. Remiantis šia teorija, bendruomenė centrinės valdžios atžvilgiu turi savarankiškumo ir nepriklausomumo teisę, be to, valstybė bendruomenės nesukuria, o tik ją pripažįsta (Leonas 1991, p. 236).

Dabar dažniausiai vietos savivalda, kaip vietinių gyventojų interesams atstovaujanti ir visuomeninę, politinę gyvenimą organizuojanti struktūra, užima svarbią vietą daugumos užsienio valstybių politinėse sistemose. Ji suvokiama kaip žemiausia, pilietinei visuomenei arčiausia politinės sistemos teritorinė grandis. Per ją atskiri piliečiai gali reikšti savo interesus, kontroliuoti, kaip jie įgyvendinami ir tuo pačiu daryti įtaką valstybei (Novikovas 2005, p. 16). Vietos savivalda yra reikšminga politinei sistemai priklausančių demokratinių institutų, atskirų piliečių kovos su biurokratizmu ir formalizmu valstybinio valdymo institucijose priemonė. Anot Novikovo (2005), neteisinga būtų manyti, kad savivaldos plėtra yra susijusi tik su kai kurių valstybės funkcijų perdavimu vietos savivaldos įtaka visuomenėje, panaikinamas valstybės monopolis valdymo sprendimų priėmimo procese. Remiantis žymaus politologo Z. Bžežinskio (1982) nuomone, pagrindinis dabarties klausimas, ar žmonijos ateitis bus siejama su totalitarinės valstybės modeliu, ar pasaulis vystysis pliuralizmo, grindžiamo savivaldos principais, kryptimi. Kita vertus, nuomonė apie savivaldą, kaip idealią socialinę formą, besivystančią už laiko ar erdvės ribų, nepriklausančią nuo žmogiškojo faktoriaus, galima laikyti utopija (Beržinskis 1982, p. 261). Savivalda nėra savitikslė. Ji reikalinga tam, kad patenkintų atskirų individų, jų grupių ir visuomenės poreikius. Panašios nuomonės laikosi ir V. Tobulinas (1997, p. 42), jis teigia, kad turi būti plėtojama iki tol, kol gyventojų vietiniai interesai pasidarys svarbesni už valstybės interesus. Sprendžiant apie socialinę, politinę vietos savivaldos prigimtį, būtina atkreipti dėmesį į jos demokratiškumo plėtrą vienas iš pirmųjų

vietos savivaldos problemą tyrė A. Tokvilis (1992, p. 45) vietos savivaldos prigimtį tiesiogiai siejo su demokratija. Anot jo, municipalinės įstaigos išreiškia laisvą tautų jėgą. Tauta gali sukurti laisvą valdymo sistemą, bet be municipalinių institutų ji negali išlaikyti laisvos dvasios. Su tokia nuomone sutinka V. Ostromas (1993, p. 45). Jis tyrinėjo amerikietiško federalizmo esmę, teigė, kad „demokratija remiasi daugybe įvairių bendrijų, kurios funkcionuoja kaip save valdantys kolektyvai“

Šias mintis pritaikius vietos savivaldos sampratai, galima teigti, kad:

- vietos savivalda yra kiekvienos demokratinės visuomenės sąlyga. Vietos savivaldos lygmeniu įmanoma visiškai įgyvendinti vieną iš pagrindinių demokratijos principų: visi veiksnūs piliečiai turi lygias teises ir galimybes dalyvauti bendruomenės reikalų valdyme.

- Vietos savivalda yra demokratijos produktas, viena iš pripažintų tautai priklausančios valdžios įgyvendinimo formų (Novikovas 2005, p. 67).

1.2 Savivaldos principų įgyvendinimas Lietuvoje

Kiekvienas socialinis institutas grindžiamas tam tikrais principais, vietos savivalda – taip pat. Principai gali turėti teisinę, politinę ir socialinę išraišką. Vietos savivaldos principų svarba atsispindi ir Europos vietos savivaldos chartijoje, kuri Lietuvoje įsigaliojo 1999 m. spalio 10 d. Chartijos ratifikavimas reiškia, kad mūsų valstybė įsipareigoja suderinti vietos savivaldą reguliuojančius įstatymus su chartijos nuostatomis ir laikytis visų joje įtvirtintų principinių reikalavimų. Anot Žilinsko (2010, p. 142) vietos savivaldos principų reikšmė pasireiškia šiais aspektais:

1. Vietos savivaldos principai privalo objektyviai apibūdinti šio instituto esmę, svarbiausius jo požymius. Jie atskleidžia bendrą vietos savivaldos institucijų ir jų tarnautojų veiklos pobūdį.

2. Vietos savivaldos principai apibūdina svarbiausius vietos savivaldos sistemos organizavimo ir funkcionavimo dėsningumus, t. y. jie atspindi objektyvius santykius, ryšius, kurie susiklosto vietos savivaldos sistemos viduje bei tarp vietos savivaldos ir valstybės valdymo.

3. Principai savo esme yra aktyvūs ir dinamiški, nes sąlygoja vietos savivaldos modelį, kurį nustato įstatymų leidėjas. Kaip įstatymų leidėjas formuluoja ir nustato vietos savivaldos principus, priklauso nuo pasirinkto vietos savivaldos modelio, visuomeninių santykių vidinių dėsningumų supratimo ir teisinio reguliavimo.

Vietos savivaldos principai yra įtvirtinami konstitucijose ir įstatymuose. Toks jų įtvirtinimas lemia vietos savivaldos institucijų funkcionavimą ir veiklą, valstybės valdžios vykdomo vietos savivaldos instituto reguliavimo stabilumą, įstatymų leidybos raidos vietos savivaldos srityje tendencijų pagrindimą. (Žilinskas 2010, p.143). Visuose Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymuose jos principai išvardijami atskiruose straipsniuose. Vietos savivaldos įstatymuose principų skaičius kito. 1990 m. vasario 12 d. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos vietos savivaldos pagrindų įstatymo 2 str. buvo

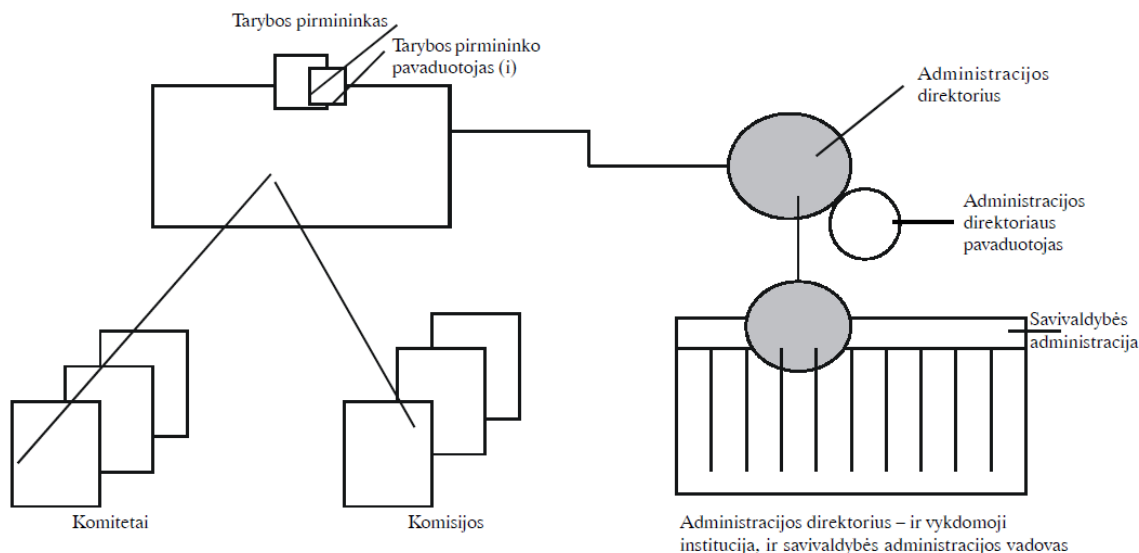
nurodyti 8 principai (Žin., 1990, Nr. 7-170). Jie 1992 m. gruodžio 10 d. buvo papildyti vienu nauju principu (Žin., 1992, Nr. 34-1035). 1994 m. liepos 7 d. priimtame naujame Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme įstatymų leidėjas 2 str. suformulavo 6 principus (Žin., 1994, Nr. 55-1049), kuriuos vienu nauju papildė 1997 m. kovo 7 d. (Žin., 1997, Nr. 20-446). Vėlesnėse – 2000 m. spalio 12 d. (Žin., 2000, Nr. 91-2832) ir 2008 m. rugsėjo 15 d. (Žin., 2008, Nr. 113-4290) – Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymo redakcijose vietos savivaldos principų skaičius didėjo: atitinkamai 9 ir 12 (4 str.). Vadinasi, galima išvelgti specialiųjų vietos savivaldos principų įstatymuose didėjimo tendenciją. Pažymėtina, kad nurodytą vietos savivaldos principų skaičių galima padidinti dar dviem, kadangi 1990–2000 m. buvo ir tokių, kurių formuluotės jungė po du principus. Pavyzdžiui, viešumo ir reagavimo į savivaldybės gyventojų nuomonę, savivaldybių savarankiškumo ir veiklos laisvės pagal Konstitucijoje ir įstatymuose apibrėžtą kompetenciją, teisėtumo ir socialinio teisingumo principai. Tokių sujungtų principų visada buvo po du (Žilinskas, 2010 p. 144).

Nuo 2003 m. vasario 25 d. taikomas savivaldybių institucinės struktūros modelis atitinka šiuos reikalavimus dėl savivaldybės vykdomosios institucijos statuso, vaidmens, įgaliojimų bei santykių su atstovaujamosios valdžios institucija (Astrauskas 2004, p. 16).

Politinę valdžią savivaldybėje vykdo tik savivaldybės taryba, tarybai privalu sudaryti vykdomąją instituciją, kuri veikia tarybos kadencijos laikotarpiu. Ši institucija turi būti sudaryti būtinai ne iš tarybos narių, tai nėra savivaldybės tarybos struktūrinis darinys, bet tai nėra ir viešojo administravimo įstaiga. Jos paskirtis tiesiogiai vykdyti įstatymus, Vyriausybės nutarimus ir savivaldybės tarybos sprendimus, ji turi valdžios vykdymo įgaliojimus. Viešoji institucija, negali daryti įtakos ir vadovauti tarybai. Vykdomoji institucija privalo atsiskaityti savivaldybės tarybai už savo veiklą. Savivaldybės administracijos direktorius tampa ir savivaldybės administracijos vadovas, remiantis politiniu pasitikėjimu, skiriamas tarybos mero teikimu, visai tarybos kadencijai (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas 2008). Savivaldybės administracijos direktorius gali turėti du pavaduotojus, kuriuos mero siūlymu skiria taryba. Savivaldybės taryba iš savivaldybės narių renka – merą. Savivaldybės meras Vietos savivaldos įstatyme yra apibrėžiamas kaip savivaldybės vykdomoji institucija; dėl to jis pagal Konstituciją negali turėti įgaliojimų nustatyti ir sudaryti savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkes bei teikti tarybos sprendimų projektus, šaukti savivaldybės tarybos posėdžius ir jiems pirmininkauti, koordinuoti savivaldybės tarybos komitetų ir komisijų veiklą, pasirašyti savivaldybės tarybos sprendimus ir tarybos posėdžių, kuriems pirmininkavo, protokolus. Taip panaikinamas Konstitucijoje įtvirtintas esminis skirtumas tarp savivaldybių tarybų, kaip atstovaujamosios institucijų, per kurias įgyvendinama savivaldos teisė, ir jų sudaromų bei joms atskaitingų vykdomųjų organų, nepaisoma Konstitucijoje įtvirtintų vietos savivaldos principų – atstovaujamosios demokratijos, vykdomųjų organų atskaitingumo atstovybei, savivaldybių tarybų viršenybės joms atskaitingų vykdomųjų organų atžvilgiu.

Dabartiniu laikotarpiu išskiriami šie merui suteikti įgaliojimai, kuriuos vykdydamas jis gali (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas 2008): siūlyti savivaldybės administracijos direktoriaus ir jo pavaduotojų kandidatūras, teikti siūlymus tarybai dėl jų atleidimo ar nuobaudų jiems skyrimo ir kt.; kontroliuoti ir prižiūrėti savivaldybės viešųjų administravimo institucijų bei įstaigų veiklą; vadovauti savivaldybės tarybos sekretoriato darbui; vadovauti savivaldybės tarybai. Savivaldybės taryba per savo įgaliojimų laikotarpį iš savivaldybės tarybos narių gali sudaryti savivaldybės tarybos kolegiją ir nustatyti jos narių skaičių. Kolegijos nariai yra meras ir jo pavaduotojas (-ai) bei neetatiniai nariai, kurių kandidatūrų teikimo teisė suteikta merui. Taip pat numatyta, kad savivaldybės taryba gali skirti kolegijai vykdyti tam tikrus savivaldybės tarybos įgaliojimus (kai kuriuos iš įstatymo nustatytų tarybos įgaliojimų). Atsisakius savivaldybės valdybos, kaip vykdomosios institucijos, jos įgaliojimai perskirstyti: dalis perduota savivaldybės tarybai, o dalis – savivaldybės administracijos direktoriui. Taryba mero siūlymu sprendžia, ar reikia steigti savivaldybės tarybos sekretoriato tarnautojų pareigybes, ir nustato jų skaičių. Savivaldybės tarybos sekretoriato paskirtis – tarybos posėdžių, komitetų, mero aptarnavimas, savivaldybės tarybos sprendimų projektų rengimas ir nagrinėjimas bei išvadų ir tarybos sprendimų projektų rengimas, sekretoriato finansinį, ūkinį ir materialinį aptarnavimą atlieka savivaldybės administracija, o sekretoriato išlaidų sąmatą nustato savivaldybės taryba.

Visa tai rodo, kad Lietuvoje yra taikomas savivaldybės tarybos ir tarybos skiriamo administratoriaus, t. y. vykdomosios institucijos, modelis (žr. 2 pav.).

1 pav. Savivaldybių institucinės struktūros principinis modelis (Astrauskas 2004, p. 20).

Kaip pažymi Astrauskas (2004), šiam modeliui būdingi šie požymiai:

1. Tai principinis modelis, kuriam būdingas ne valdžios vykdymo įgaliojimų padalijimas tarp savivaldybės institucijų, bet sudaroma (steigiama) vienasmenė vykdomoji institucija,

2. Vykdomoji institucija, t. y. administracijos direktorius, skiriamas būtinai ne iš tarybos narių,
3. Savivaldybės taryba turi atskirą vadovą, t. y. renkama iš tarybos narių merą (su pavaduotojais), o administracijos direktorius užima dvi funkcines vietas: yra vienasmenė vykdomoji institucija ir savivaldybės administracijos (viešojo administravimo įstaigos) vadovas; sustiprinta funkcinė vieta – meras, kuris turi galimybę tiesiogiai ir netiesiogiai daryti didelę įtaką administracijos direktoriui,
4. Taikomame modelyje yra trys valdymo funkcijų grupės (ir jas vykdančios savivaldybės institucijos), antroji ir trečioji funkcijų grupės sudaro darnią viešojo administravimo funkcijų vykdymo grupę. Vietos savivaldos įstatyme administratorius apibrėžiamas kaip viešojo administravimo įstaigos vadovas ir tarybos priimtų sprendimų vykdymo organizatorius, koordinatorius ir prižiūrėtojas, nustatomi jo įgaliojimai.

1.3. Mero vieta vietos savivaldos institucinėje sistemoje

Lietuvos Respublikoje pasak L. Remeikio (2011), savivaldybės pagrindinio pareigūno pavadinimas meru, nėra senas reiškinys. Šis terminas dar nebuvo naudojamas tarpukario Lietuvoje. 1919 m. priimtame pirmajame Lietuvos vietos savivaldos įstatyme meras buvo vadinamas burmistru, o valsčiuose viršaičiu. Sąvoka – meras, Lietuvoje pirmą kartą įvardyta 1990 m, vasario 12 d. priėmus Vietos savivaldos įstatymą.

R. Lazdyno (2005, p.175) teigimu, meras tiesiogiai vadovauja savivaldybės tarybai ir jos tvarkomai institucijai – valdybai, kuri Lietuvoje nuo 2003 m. vasario 24 d. įsigaliojusių Vietos savivaldos įstatymo pataisų vadinama kolegija. Meras tiesiogiai vadovauja frakcijų darbo koordinavimo institucijai – frakcijų seniūnams, kurių vaidmenį Lietuvoje gali atlikti ir kolegija, jeigu ji sudaroma frakcijų atstovavimo principu. Meras kviečia tarybos struktūrinių padalinių ir tarnybų posėdžius, sudaro jų darbotvarkes, pirmininkauja posėdžiams, pasirašo jų protokolus ir priimtus dokumentus. Per administracijos direktorių meras vadovauja ir savivaldybės viešojo administravimo institucijoms. Meras yra pagrindinis savivaldybės asignavimų kontrolierius. Tiesiogiai kontroliuoja viešąją tvarką, jam tiesiogiai pavaldūs policijos, civilinės saugos ir gelbėjimo tarnybų vadovai, o ypatingose situacijose ir kariniai daliniai, dislokuoti savivaldybės teritorijoje ar priskirti jai. Atstovauja savivaldybei valstybinės valdžios institucijose, regioninėse tarybose ir struktūrose. Meras yra aukščiausias politinio pasitikėjimo pareigūnas savivaldybės teritorijoje, todėl jis pirmiausia turi atstovauti ne savo partijai, frakcijai ar profesinei kastai, o visai bendruomenei. kartu jis yra ir ūkinis vadovas, todėl jam keliami papildomi reikalavimai. Meras negali eiti jokių kitų ūkinių pareigų ar bet kokia forma gauti papildomą atlyginimą iš ūkinių struktūrų (Lazdynas 2005, p.176).

1.3.1. Mero instituciniai įgaliojimai

Pagal LR savivaldos įstatymą (2008) savivaldybės taryba iš tarybos narių renka savivaldybės merą ir mero siūlymu skiria vieną ar kelis mero pavaduotojus. Didžiausias galimas savivaldybės mero pavaduotojų skaičius nustatomas atsižvelgiant į savivaldybės tarybos narių skaičių. Savivaldybėje, kurios taryba susideda iš 41 ir daugiau tarybos narių, gali būti steigiamos ne daugiau kaip trys savivaldybės mero pavaduotojo pareigybės, savivaldybėje, kurios taryba susideda iš 27–31 tarybos nario, gali būti steigiamos ne daugiau kaip dvi savivaldybės mero pavaduotojo pareigybės, kitose savivaldybėse gali būti steigiama ne daugiau kaip viena savivaldybės mero pavaduotojo pareigybė. Meras yra savivaldybės vadovas. Meru ir mero pavaduotojais gali būti tik Lietuvos Respublikos piliečiai. Savivaldybės taryba gali nuspręsti, kad mero pavaduotojas pareigas atlieka visuomeniniais pagrindais. Meras renkamas, o mero pavaduotojas skiriamas slaptu balsavimu. Laikoma, kad meras išrinktas, o mero pavaduotojas paskirtas, jeigu už jų kandidatūras balsavo visų savivaldybės tarybos narių dauguma (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas

Meras, mero pavaduotojas prieš terminą netenka savo įgaliojimų savivaldybės tarybos sprendimu, jeigu už tai balsuoja visų savivaldybės tarybos narių dauguma. Tai gali lemti, teisės aktų pažeidimai, dėl kurių padaryta esminė žala valstybės ar savivaldybės interesams ir nuosavybei. Įgaliojimų netenka ir kai dėl laikino nedarbingumo nedirba daugiau kaip šimtą kalendorinių dienų iš eilės, kai pateikia atsistatydinimo prašymą. Taip pat, meras, mero pavaduotojas netenka savo įgaliojimų prieš terminą, jeigu ne mažiau kaip 1/3 visų savivaldybės tarybos narių pareiškia nepasitikėjimą jais, savivaldybės taryba priima sprendimą atleisti merą, mero pavaduotoją ir už tokį sprendimą balsuoja ne mažiau kaip 1/2 visų savivaldybės tarybos narių. Jeigu sprendimas atleisti merą, mero pavaduotoją dėl nepasitikėjimo nepriimamas, šį klausimą pakartotinai svarstyti galima tik po pusės metų.

Mero pavaduotojas mero teikimu prieš terminą netenka savo įgaliojimų, jeigu už sprendimą atleisti mero pavaduotoją balsuoja visų savivaldybės tarybos narių dauguma. Mero, mero pavaduotojo įgaliojimai nutrūksta, jeigu jie netenka Lietuvos Respublikos pilietybės ar netenka savivaldybės tarybos nario mandato. Pasibaigus savivaldybės tarybos įgaliojimams, baigiasi ir šios savivaldybės tarybos išrinkto mero ir mero pavaduotojo įgaliojimai.

Po savo kadencijos pabaigos meras ir mero pavaduotojas, jeigu neišrenkamas meru ar nepaskiriamas mero pavaduotoju arba prieš terminą netenka savo įgaliojimų (išskyrus atvejus, kai meras, mero pavaduotojas savo įgaliojimų netenka šio straipsnio 2 dalies 1 ir 3 punktų nustatyta tvarka), turi teisę Vyriausybės nustatyta tvarka grįžti į iki išrinkimo savivaldybės tarybos nariais eitas pareigas, o kai tokios galimybės nėra, – į kitas tos pačios ar žemesnės kategorijos pareigas, jeigu eitos pareigos pagal teisės aktus priskiriamos valstybės tarnautojų (išskyrus politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės

tarnautojo pareigas) pareigoms. Be to, meras ir mero pavaduotojas turi teisę grįžti į iki išrinkimo savivaldybės tarybos nariais eitas pareigas, jeigu jie ėjo šias pareigas savivaldybės ar valstybės biudžetinėje ar viešojoje įstaigoje arba savivaldybės kontroliuojamoje įmonėje, o kai tokios galimybės nėra, – į kitas pareigas savivaldybės ar valstybės biudžetinėje ar viešojoje įstaigoje arba savivaldybės kontroliuojamoje įmonėje. Jeigu šie asmenys iki išrinkimo savivaldybės tarybos nariais tokių pareigų nėjo arba atsisakė pasiūlytų kitų žemesnės kategorijos pareigų, pagal teisės aktus priskiriamų valstybės tarnautojų (išskyrus politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojo pareigas) pareigoms, arba kitų pareigų savivaldybės ar valstybės biudžetinėje ar viešojoje įstaigoje arba savivaldybės kontroliuojamoje įmonėje, jiems išmokama 3 mėnesių jų vidutinio darbo užmokesčio dydžio išmoka. Ji išmokama per 3 mėnesius lygiomis dalimis kas mėnesį. Jeigu asmuo pradeda eiti pareigas valstybės tarnyboje anksčiau negu po 3 mėnesių, likusi neišmokėta išmokos dalis nemokama. Jeigu šie asmenys mero ir mero pavaduotojo pareigas ėjo mažiau kaip vienus metus iki kadencijos pabaigos, jiems išmokama vieno mėnesio jų vidutinio darbo užmokesčio dydžio išmoka. Nutrūkus mero, mero pavaduotojo įgaliojimams prieš terminą, kai jiems nepasitikėjimą pareiškia ne mažiau kaip 1/3 tarybos narių ir už tokį sprendimą balsavo ne mažiau kaip 1/2 visų tarybos narių, jiems išmokama 2 mėnesių jų vidutinio darbo užmokesčio dydžio išmoka. Mero ir mero pavaduotojo darbo užmokestį pagal įstatymų nustatytus koeficientus tvirtina savivaldybės taryba. Taip pat meras ir mero pavaduotojas negali dirbti kitose institucijose, įstaigose, įmonėse ir organizacijose ir gauti kito atlyginimo, išskyrus atlyginimą už mokslinę, pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Ši nuostata netaikoma, jeigu mero pavaduotojas pareigas atlieka visuomeniniais pagrindais. Mero pavaduotojas pirmininkauja savivaldybės tarybos posėdžiui, kai priimant sprendimą meras negali dalyvauti (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas 2008).

Merui, mero pavaduotojui netaikomos darbo kodekso nuostatos, išskyrus nuostatas, reglamentuojančias darbo ir poilsio laiką, atostogas, nurodytas Vietos savivaldos įstatymo 12 dalyje, materialinę atsakomybę, darbuotojų saugą ir sveikatą. Jiems atostogos suteikiamos savivaldybės tarybos ar jos įgalioto asmens sprendimu reglamento nustatyta tvarka. Meras ir mero pavaduotojas turi teisę į 28 kalendorinių dienų trukmės kasmetines minimaliąsias atostogas. Vadovaujantis darbo kodekso nuostatomis, merui ir mero pavaduotojui gali būti suteikiamos šios tikslinės atostogos: nėštumo ir gimdymo, tėvystės, mokymosi, valstybinėms ar visuomeninėms pareigoms atlikti, nemokamos. Nemokamos atostogos dėl dalyvavimo Seimo, Respublikos Prezidento rinkimuose, rinkimuose į Europos Parlamentą ar savivaldybių tarybų rinkimuose suteikiamos įstatymų nustatyta tvarka. Atostogų metu meras ir mero pavaduotojas neatlieka mero ar mero pavaduotojo pareigų, tačiau gali atlikti tarybos nario pareigas. Meras ir mero pavaduotojas į komandiruotes vyksta reglamento nustatyta tvarka. (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas 2008).

Savivaldybės tarybos posėdžiams, komitetams, merui aptarnauti, taip pat savivaldybės tarybos sprendimų projektams rengti, nagrinėti ir išvadų dėl savivaldybės tarybos sprendimų projektams rengti mero siūlymu gali būti steigiamas savivaldybės tarybos sekretoriatas (toliau – sekretoriatas). Sekretoriato finansinį, ūkinį ir materialinį aptarnavimą atlieka savivaldybės administracija. Savivaldybės taryba nustato atskirą sekretoriato išlaidų sąmatą. Sekretoriatas gali būti sudaromas iš mero politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų, karjeros valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis. Jeigu sekretoriatas nesudaromas, savo įgaliojimų laikui meras gali turėti politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų. Mero politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautoju negali būti tos savivaldybės tarybos narys (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas 2008).

Atstovavimo Lietuvoje ir užsienyje išlaidoms finansuoti skirto mero fondo dydis nustatomas nedidinant bendrų savivaldybės reprezentacijai skirtų lėšų ir priklauso nuo savivaldybės tarybos narių skaičiaus: savivaldybės taryba, kurioje yra 41 ir daugiau tarybos narių, gali skirti kas mėnesį iki trijų, savivaldybės taryba, kurioje yra 27–31 tarybos narys, iki dviejų, kitos savivaldybės – iki vieno Lietuvos statistikos departamento paskutiniojo paskelbto Lietuvos ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio (toliau – VMDU) dydžio sumą.

Meras atsiskaito savivaldybės tarybai ir bendruomenei už savivaldybės veiklą.

Meras: planuoja savivaldybės tarybos veiklą, nustato ir sudaro savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkes ir teikia savivaldybės tarybos sprendimų projektus, šaukia savivaldybės tarybos posėdžius ir jiems pirmininkauja, koordinuoja savivaldybės tarybos komitetų ir komisijų veiklą, pasirašo savivaldybės tarybos sprendimus ir posėdžių, kuriems pirmininkavo, protokolus; reglamente nustatyta tvarka atstovauja pats arba įgalioja kitus asmenis atstovauti savivaldybei teisme, bendradarbiaujant su kitomis savivaldybėmis, valstybės ar užsienio šalių institucijomis, kitais juridiniais ir fiziniais asmenimis; atstovauja savivaldybei regiono plėtros taryboje ir turi sprendžiamąjį balsą sudarant ir įgyvendinant regiono plėtros programą; teikia savivaldybės tarybai mero pavaduotojo (pavaduotojų), savivaldybės administracijos direktoriaus, savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojo (savivaldybės administracijos direktoriaus siūlymu) ir savivaldybės tarybos sudaromų komisijų pirmininkų kandidatūras, taip pat gali siūlyti atleisti juos iš pareigų, siūlyti skirti nuobaudas savivaldybės administracijos direktoriui; teikia savivaldybės tarybai sprendimo dėl mero pavaduotojo (pavaduotojų) veiklos sričių nustatymo projektą; teikia savivaldybės tarybai siūlymą dėl savivaldybės tarybos kolegijos sudarymo; teikia savivaldybės tarybai siūlymus dėl savivaldybės tarybos sekretoriato sudarymo arba mero politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigybių steigimo ir jų skaičiaus nustatymo (jeigu sekretoriatas nesudaromas); tvirtina savivaldybės tarybos sekretoriato nuostatus, valstybės tarnybos įstatymo ir darbo kodekso nustatyta tvarka skiria į pareigas ir atleidžia iš jų sekretoriato darbuotojus; vadovauja savivaldybės tarybos sekretoriato darbui; reglamente nustatyta tvarka gali siūlyti savivaldybės

tarybai pavesti savivaldybės kontrolieriui (savivaldybės kontrolės ir audito tarnybai) atlikti veiklos plane nenumatytą savivaldybės administracijos, savivaldybės administravimo subjektų ar savivaldybės kontroliuojamų įmonių finansinį ir veiklos auditą, priima savivaldybės kontrolieriaus (savivaldybės kontrolės ir audito tarnybos) pateiktas audito ataskaitas ir išvadas dėl atlikto finansinio ir veiklos audito rezultatų, prireikus organizuoja šių ataskaitų ir išvadų svarstymą savivaldybės tarybos komitetų ir savivaldybės tarybos posėdžiuose; kontroliuoja ir prižiūri savivaldybės viešojo administravimo institucijų, įstaigų ir įmonių vadovų veiklą, kaip jie įgyvendina įstatymus, Vyriausybės ir savivaldybės tarybos sprendimus; gavęs savivaldybės tarybos pritarimą, sudaro savivaldybės bendradarbiavimo su valstybės institucijomis, kitomis savivaldybėmis ar užsienio institucijomis sutartis; kontroliuoja pasirengimą vietos gyventojų apklausai; pagal savivaldybės tarybos nustatytą tvarką reprezentacijos reikmėms naudoja mero fondo lėšas ir už jas atsiskaito. Meras rūpinasi, kad savivaldybei būtų tinkamai atstovaujama Regionų plėtros taryboje ir šios tarybos priimti sprendimai būtų tinkamai įgyvendinami savivaldybėje; laiku ir tinkamai būtų rengiami savivaldybės strateginio planavimo dokumentai, užtikrinama šių dokumentų ir juose numatytų pasiekti rezultatų įgyvendinimo kontrolė; būtų sudarytos tinkamos prielaidos ir galimybės gyvenamųjų vietovių bendruomenės narius įtraukti į vietos reikalų tvarkymą; būtų užtikrinamas savivaldybės tarybos narių tolygus bendravimas su visais savivaldybės rinkėjais (visoje savivaldybės teritorijoje); būtų tobulinamas savivaldybės tarybos sprendimų priėmimas ir savivaldybės tarybos komitetų veikla; būtų deramai atstovaujama savivaldybės interesams bendradarbiaujant ir sprendžiant klausimus su valstybės valdžios ir valstybinio administravimo subjektais, teisėsaugos institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, užsienio valstybių savivaldybėmis. Mero sprendimai įforminami potvarkiais, savo kompetencijos klausimais gali sudaryti darbo grupes iš savivaldybės tarybos narių šiuo sutikimu, savivaldybės administracijos direktoriaus deleguotų savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, kitų savivaldybės teritorijoje veikiančių asmenų ir visuomenės atstovų. Taip pat meras negali būti savivaldybės tarybos sudaromų komitetų nariu, reglamento nustatyta tvarka ne rečiau kaip kartą per metus atsiskaito savivaldybės tarybai už savo veiklą, taip pat rengia ir pateikia rinkėjams ir visai savivaldybės bendruomenei savivaldybės veiklos ataskaitą. Mero pavaduotojas atlieka savivaldybės tarybos nustatytas funkcijas ir mero pavedimus. Savivaldybės taryba mero pavaduotojo funkcijas nustato mero pavaduotojo kadencijos laikotarpiui ir gali mero siūlymu jas keisti. Kai meras negali eiti pareigų, mero pavaduotojas atlieka visas mero pareigas. Mero veikla ir jo pavadavimo procedūra nustatyta reglamente.

1.3.2. Tiesioginiai mero rinkimai

Nors, savivaldybės institucinės struktūros modelis taikomas nuo 2003 m. vasario 25 d., atrodytų atitinka įvairių grupių interesus, vis dėl to buvo imta diskutuoti dėl Europos valstybėse populiaros

tiesioginių mero rinkimų idėjos įgyvendinimo ir savivaldybių institucinės struktūros modelio su tiesiogiai renkamu meru taikymo. Šios diskusijos skatina gilintis į mero pareigybę.

Pirmieji bandymai į politinę darbotvarkę įtraukti klausimą dėl tiesiogiai renkamo mero modelio vyko 1993 metais, kai S. Vaitiekūno sudaryta darbo grupė, turėjusi parengti Vietos savivaldos įstatymo projektą, diskutavo dėl amerikietiškos patirties panaudojimo Lietuvoje galimybės. 1999 metais buvo sudaryta Seimo frakcijų atstovų darbo grupė, kuri aptarė mero tiesioginių rinkimų idėją. Buvo priimtas sprendimas šiai idėjai nepritarti. Rinkimų įstatymo pataisos dėl tiesioginių mero rinkimų buvo priimtos 2014 m. birželio mėnesį. Už socialdemokratų inicijuojamas Savivaldybių tarybų rinkimų pataisas po pateikimo balsavo 63 Seimo nariai, du buvo prieš, 11 susilaikė. Ši pataisa leido 2015 m. vykusiuose pirmuosiuose tiesioginiuose mero rinkimuose Lietuvos Respublikos piliečiams išreikšti savo valią tiesiogiai renkant merą. Buvo išreikšta įvairių nuomonių už ir prieš tiesioginius mero rinkimus. Pavyzdžiui A. Rimas (2010) teigia, kad, tiesiogiai išrinkus merą, kaip vykdomąją instituciją, išlieka politinio konflikto galimybė, jeigu meras ir savivaldybės tarybos dauguma priklauso skirtingoms politinėms partijoms. Taip pat galima populizmo rizika, nes mero postas gali pritraukti kandidatus, kurie yra populiarūs bendruomenėje, tačiau neturi kompetencijos ir gebėjimų, reikalingų mero funkcijoms vykdyti. Tikėtina, kad tiesiogiai renkant merą silpnės ir politinių partijų įtaka. Vienasmenė su dideliais įgaliojimais mero institucija dominuos kitų institucijų atžvilgiu. Prezidentės D. Grybauskaitės interviu (2003) nuomone, renkami merai turėtų būti atstovaujamosios valdžios atstovai, t. y. būti tokie patys, kaip ir dabartiniai merai. Tačiau renkami merai galėtų perimti ir kažkurią dalį dabar savivaldybės veiklai tiesiogiai vadovaujančių savivaldybių administratorių pareigų. A. Dobilas (2010) tiesiogiai išrinkto mero privalumus nurodo šiuos:

- būtų stabilesnis merų darbas,
- padidėtų mero savarankiškumas,
- padidėtų mero institucijos autoritetas,
- meras atstovautų bendruomenės narių, o ne partiniams interesams,
- būtų padidintas savivaldybės institucijų veiklos viešumas ir efektyvumas,
- padidėtų demokratiškai renkamų institucijų skaičius.

A. Dobilas (2010) taip pat pateikė tokius argumentus už tiesioginius merų rinkimus:

- rinkimai sustiprintų savivaldą;
- padidintų savivaldybių savarankiškumą;
- mero rinkimai taptų demokratiškesni;
- meras atstovautų ne partiniams, o bendruomenės žmonių interesams;
- padidėtų rinkėjų aktyvumas.

Argumentai prieš tiesioginius merų rinkimus:

- Valdžių tarpusavio santykių problema (neaiški savivaldos institucijų kompetencija);
- Būtina keisti vietos savivaldos modelį (konfliktas kai meras ir taryba skirtingose „politinėse stovyklose”);
- partijų vaidmens silpninimas;
- neskaidraus finansavimo ir korupcijos plėtra;
- didėsiantys rinkimų kaštai;
- mero kontrolės ir atsakomybės klausimai;
- populistų atėjimas į valdžią;
- meras nebepriverstas veikti kolegialiai.

Rimšienė (2011) teigia, kad kalbėdami apie mero kompetenciją, jei jis būtų renkamas tiesiogiai, ekspertai pabrėžia, jog merą, kuris yra atstovaujamoji institucija – tarybos pirmininkas, tiesiogiai rinkti nėra prasmės. Anot autorės: „jis taptų tik pastovesne figūra savivaldybės taryboje, bet funkcijų ir atsakomybės prasme niekas nesikeistų”. A. Astrausko (2004) nuomone, žmonės nori rinkti merą, turintį didelius įgaliojimus, atsakingą už savo veiksmus, galintį įgyvendinti žmonių poreikius. Tiesiogiai renkamas meras turi būti vykdomoji institucija, turinti plačius įgaliojimus ir atsakomybę. Ši tendencija matoma ir ES šalyse, kuriose meras yra vykdomoji institucija, net ir nerenkamas tiesiogiai. Panašiai nuomonę išsako ir Sutcliffe (2010), teigdama, kad tiesioginiai rinkimai – tai efektyviausias būdas vietos bendruomenei išreikšti savo nuomonę.

Po įvykusių pirmųjų tiesioginių mero rinkimų LR Prezidentė D.Grybauskaitė (2015) BNS skirtame komentare sakė, kad „Tiesioginiai merų rinkimai pasiteisino. Politiniame savivaldybių žemėlapyje rinkėjų valia atsiradę pokyčiai parodė, kad žmonės nori permainų. Dabar jų lūkesčius reikės pateisinti konkrečiais darbais ir sprendimais“.

Politologai, T. Janeliūnas, A. Krupavičius, interviu BNS (2015) teigė, kad tiesioginių mero rinkimų įteisinimą vadina „teigiamu poslinkiu valdžią priartinti prie rinkėjų“. Jų manymų didžiausią poveikį vis dėl to pajus didžiųjų miestų ir rajonų gyventojai, kur gali kandidatuoti respublikoje žinomi asmenys. Tuo tarpu mažesniuose rajonuose, tikėtina, kad į mero postą kandidatuos tie patys asmenys, kurie aktyviai veikia rajono politiniame gyvenime.

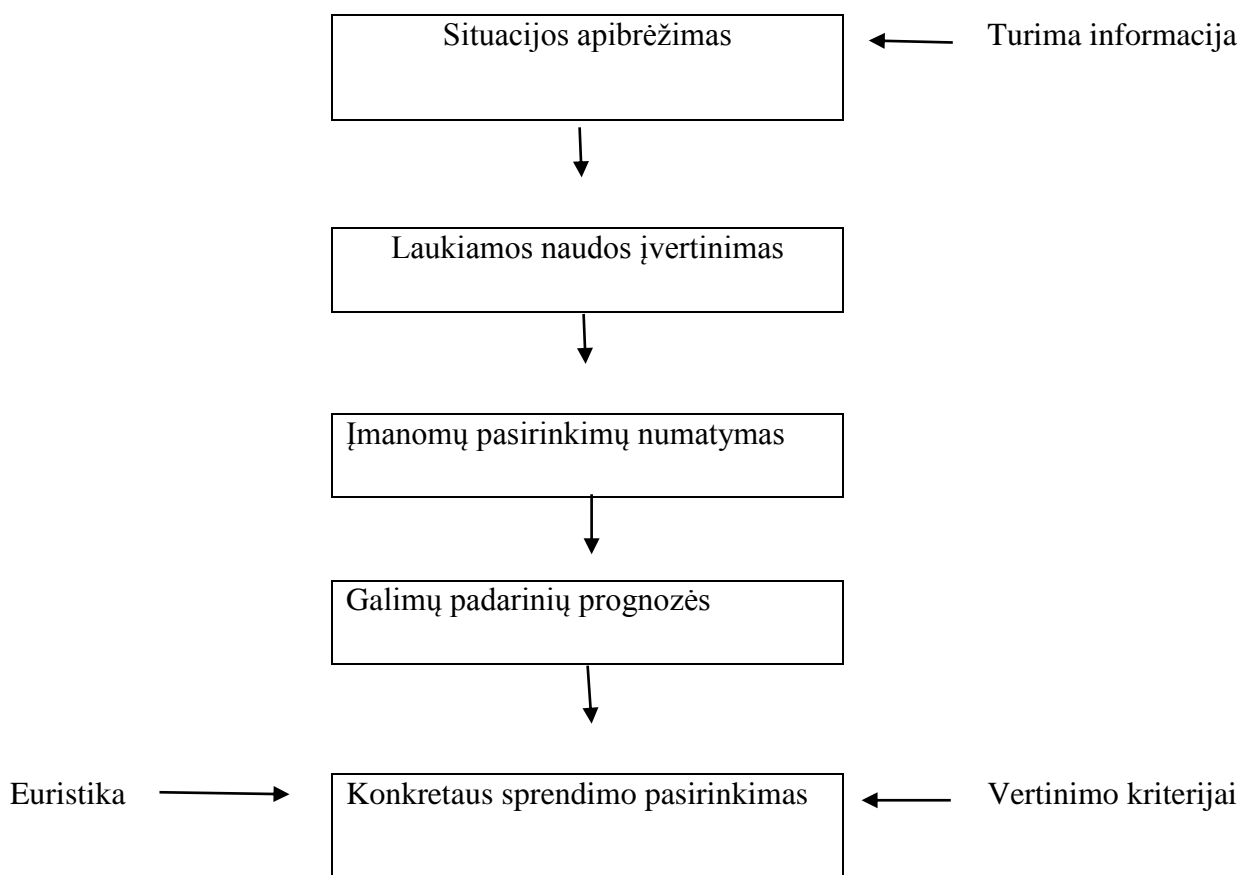
Vietos savivalda – įstatymo nustatyto valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų bendruomenės, kuri turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, savitvarka ir savaveiksmiškumas pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją. (Lietuvos Respublikos savivaldos įstatymas 2008). Novikovas (2005, p. 90) straipsnyje “Vietos savivaldos esmė ir socialinė paskirtis visuomenėje” teigia, kad žodis savivalda reiškia teisę savarankiškai tvarkytis pagal įstatymus. Vietos savivaldoje svarbiausias asmuo yra meras. Sąvoka – meras, Lietuvoje pirmą kartą įvardyta 1990

m, vasario 12 d. priėmus Vietos savivaldos įstatymą Meras renkamas iš tarybos narių. Nuo 2014 m. meras renkamas tiesioginiu būdu. Tiesioginiai merų rinkimai, demokratine prasme yra svarbus žingsnis šalies gyvenime, kadangi šis visuomenės noras buvo išreikštas jau senai. Realus poveikis šių rinkimų galimai labiausiai bus juntamas didžiuosiuose šalies miestuose, Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje. Tuo tarpu rajone labai didelių permainų nesitikima, kadangi abejojama, kad ši pertvarka, atves daugiau naujų asmenų į rajono politinį gyvenimą. Tiesioginių mero rinkimų metu išrinkti rajono atstovai turėtų jausti didesnę atsakomybę ir būti daugiau atskaitingi vietos bendruomenėms.

2. SPRENDIMŲ PRIĖMIMO SAMPRATA IR MODELIAI

Šioje darbo dalyje bus aptariama sprendimų priėmimo samprata, procesas bei strategijos.

Allwood ir Selart (2001) teigė, kad sprendimų priėmimas yra tarpdisciplininių tyrimų objektas, tad ir jo apibrėžimai yra labai įvairūs ir neretai skirtingi. Analizuojant sprendimų priėmimą neretai jungiamos skirtingų tyrimų tradicijų teorijos, kategorijos ir empiriniai rezultatai. Pagal Parsoną (2001, p. 230) sprendimų priėmimo procesas yra daugiasluoksnis ir daugiapakopis – tokios yra ir koncepcijos, kuriomis remiantis jis gali būti aiškinamas: daugiamatės ir tarpdisciplininės. Pasak L. Šarkutės (2010) tradicinė sprendimų priėmimo samprata yra linijinė: pateikiama eilė žingsnių, padedančių sprendimo priėmėjui priimti geriausią sprendimą iš visų įmanomų alternatyvų (žr. 1.1 pav.). Tiek individų, tiek grupių sprendimų priėmimas apima procesą, kuris prasideda nuo aibės informacijos, pagal kurią apibrėžiama situacija, įvertinama laukiama nauda, numatomi įmanomi pasirinkimai ir galiausiai prognozuojami galimi padariniai. Sprendimų priėmimo procesas baigiasi konkrečios alternatyvos pasirinkimu, remiantis nustatytais kriterijais arba euristika. Sprendimo priėmimo rezultatas visada yra galutinis pasirinkimas, vadinamas sprendimu. Sprendimu gali būti tiek nuomonė, tiek ir veiksmas. Apskritai sprendimų priėmimas yra samprotavimo procesas, galintis būti ir racionalus, ir iracionalus, paremtas aiškiai suformuluotomis ar tik numanomomis prielaidomis (cituota pagal. Šarkutė, 2010, p. 17). Sprendimai priimami, kai jie yra patenkinami (Simon 1955), atitinka nustatytus kriterijus (Tversky 1972) ar neprieštarauja konkrečiai pasaulėžiūrai (Vertzberger 1998). Sprendimų priėmimo proceso tyrimai prasidėjo nuo informacijos apdorojimo individo lygmenyje (Kahneman ir Tversky 1979). Kognityvinės psichologijos, organizacijų teorijos ir strateginio valdymo studijos parodė, kad tuomet, kai priimantieji sprendimus susiduria su sudėtingomis užduotimis ar neapibrėžtomis situacijomis, jie jas supaprastina (Schwenk 1984). Sprendimų supaprastinimo strategijos apima euristiką (Duhaimė ir Schwenk 1985), kognityvines schemas (Brewer ir Nakamura 1984), kognityvinį kategorizavimą (Porac ir Thomas 1990), sprendimų dalijimą į paprastesnius komponentus (Kahneman ir Tversky 1979), įsitvirtinusių sprendimo taisyklių taikymą (March ir Shapira 1992) ir socialinį palyginimą (Greve 1998). Kaip teigia H. Simonas (2003 (1997) p. 143), nors sprendimų priėmimo supaprastinimas „gali lemti klaidas, bet susidūrus su žmonių žinių ir argumentų ribotumu nėra jokios realios alternatyvos“ (Šarkutė 2010 m. p. 18).

2 pav. Sprendimo priėmimo proceso etapai

Sudaryta L.Šarkutės remiantis Simon 1955; Tversky 1972; Kahneman ir Tversky 1979; Schwenk 1984; Duhaime ir Schwenk 1985; Parsons 2001.

Remiantis L. Šarkutė daktaro disertacija (2010), linijinė sprendimų priėmimo etapų schema paremta logika ir racionalumu. Nors ši schema puikiai atskleidžia loginę proceso struktūrą, tačiau realybėje sprendimai retai kada priimami taip racionaliai. Sprendimų priėmimo procesas žymiai priklauso nuo sprendimus priimančiųjų prielaidų ir šališkumo (angl. *bias*). Kai kurie autoriai (pvz. Beach 1990; March 1999) tradicinę sprendimų priėmimo schemą siūlo tobulinti įvertinant ir minimizuojant individualių prielaidų ir pažiūrų įtaką. Nors tradicinis racionalusis sprendimų priėmimo proceso modelis yra pakankamai tikslus ir paremtas moksline argumentacija bei logikos principais, jis turi tris silpnybes: 1) neatitinka realybės; 2) bendrieji principai taikomi nežinant specifinio turinio; 3) neįvertinamas šališkumas ir kiti individų mąstymo apribojimai.

Korte (2003) išskyrė šias pagrindines šališkumo priimanant sprendimus kategorijas, iš kurių pirmosios dvi priklauso nuo priimančiojo sprendimą filosofinės orientacijos, o likusios dvi susijusios su informacijos apdorojimu (taip pat žr. 1.1 lent.):

- Išankstinės hipotezės ir dėmesys ribotai galimų sprendimų aibei: priimančioji sprendimus turi savo įsitikinimus arba orientacijas ir, atitinkamai pagal savo interesus, domisi konkrečiais sprendimo rezultatais, dažnai ignoruodami prieštarinę informaciją.
- Dėmesys ribotoms alternatyvoms: priimančioji sprendimus suskaido problemas į smulkesnius elementus, analizuoja tik keletą alternatyvų ir pasikliauja intuicija, o ne racionalia analize.
- Abejingumas rezultato tikimybėms: priimančioji sprendimus pasikliauja subjektyvia nuomone, o ne racionaliomis rezultatų tikimybėmis, problemas mato kaip unikalias, t.y. nesusijusias su turima patirtimi.
- Suvaldomumo iliuzija: priimančioji sprendimus kartais būna perdėm optimistiški – pervertina savo galimybes kontroliuoti situaciją, t.y. mano, kad gebės valdyti ir taisyti savo sprendimų pasekmes proceso eigoje (cituota pagal Šarkutė 2010, p. 18)

1 lentelė. Šališkumas priimant sprendimus (Šarkutė 2010 pagal Kote 2003, p. 447)

Šališkumo tipas	Šališkumo šaltiniai	Šališkumo pasekmės
Išankstinės hipotezės ir dėmesys ribotai galimų sprendimų aibei	Filosofinės orientacijos, atmintis, prielaidos, patirtis, mentaliniai modeliai	Siauras probleminės situacijos apibrėžimas, nepastebima daugialypių priežasčių ir sudėtingų tarpusavio santykių
Dėmesys ribotoms alternatyvoms	Siaurai apibrėžta problema arba situacija, nepilna informacija, kliovimasis intuicija	Neatskleidžiamos svarbios problemos priežastys, svarbių sprendimo alternatyvų "pražiūrėjimas"
Abejingumas rezultato tikimybėms	Nulemtas greičiau rezultato vertingumo, o ne tikimybės, kiekvieną problemą laikant unikalios	Subjektyvi alternatyvių sprendimų atranka, mažai dėmesio su problema susijusiai patirčiai
Suvaldomumo iliuzija	Perdėtai optimistinis sėkmės įvertinimas ir rezultatų kontrolės numatymas	Subjektyviai pasirinktos alternatyvos, paremtos nerealistiškais sėkmės vertinimais, pernelyg sumažinta
Informacijos surinkimas	Atmintis, prisiminimai, lūkesčiai, modeliai	Selektyvus dėmesys arba informacijos ignoravimas
Informacijos apdorojimas	Nenuosekli nuomonė, euristika, aplinkos įtaka	Informacija yra subjektyviai analizuojama ir vertinama
Atsakas į informaciją	Geranoriškas mąstymas, kontrolės iliuzija, klaidingas sėkmės arba nesėkmės suvokimas, nenumatymas	Nerealūs sėkmės lūkesčiai, subjektyvus atsako konstravimas

Remiantis L. Šarkute (2010), priimančioji sprendimus yra ribojami savo atminties, šališkumo ir aplinkos. Dažniausiai analizuojami ir pasirenkami tokie sprendimai, kurie atspindi jų patirtį ir įsitikinimus, o patirtis interpretuojama taip, kad paremtų ir išlaikytų įsitikinimus. Nors individų naudojamos sprendimų priėmimo strategijos, paprastai paremtos euristika (apytiksliai apibrėžtomis

taisyklėmis), dažnai leidžia individams pasiekti juos tenkinančius ir sėkmingus rezultatus, tačiau jos taip pat padidina ir nesėkmės riziką, nes problemos paprasčiausiai neteisingai apibrėžiamos.

March (1999) teigia, kad pastaruosius du dešimtmečius sprendimų priėmimo studijose daugiausiai dėmesio skiriama žmogiškiesiems informacijos apdorojimo apribojimams, individualių preferencijų nevienareikšmiškumui ir subjektyvumui, priimančiųjų sprendimus tarpusavio konfliktams bei būsimų preferencijų nenuspėjamumui. Tad daugiausiai tiriamas probleminės situacijos sudėtingumas ir sprendimų priėmimo proceso iracionalumas (cituota pagal Šarkutė 2010, p. 20)

Sprendimų priėmimas – tai procesas, kurį sudaro institucijų ar oficialių asmenų veikla, kai yra priimamos, keičiamos ar atmetamos vienos ar kitos alternatyvos (Raipa 1999, p. 129).

Sprendimų priėmimą nagrinėja beveik visos socialinių mokslų disciplinos: psichologija, politika, ekonomika, vadyba, sociologija ir kiti mokslai. Politikoje sprendimų priėmimas yra viena iš pagrindinių politinio proceso fazių, parodančių, kaip formuojama ir kokia kryptimi modeliuojama politika (Parsons 2001, p. 230). Sprendimų priėmimą viešosiose institucijose nagrinėjo H. Simon, Ch. Lindblom, E. Woodhouse, W. Parsons, J. Lane, A. Etzioni, Y. Dror, H. Lasswell, D. Stone, S. Robbins ir kt. žinomi mokslininkai. Jų indėlis tobulinant sprendimų priėmimo procesus itin didelis ir svarbus. Anot H. Lasswello (1936) sprendimų priėmimo analizė siekia išsiaiškinti, „kas, ką, kada ir kaip gauna“. Šiuo atveju H. Lasswellas turėjo omenyje politinius sprendimus, kuriuos itin tikslinga nagrinėti, kadangi nuo aukščiausio lygmens valdžios institucijų priimtų sprendimų priklauso, kokios vertybės visuomenei svarbios bei kokia politika bus įgyvendinama. Sprendimų priėmimas politikos mokslų analizėje suprantamas kaip procesas, kurio metu, atsižvelgiant į įvairias politines, ekonomines, socialines ir kitas aplinkybes ir remiantis prieinama informacija, pasirenkama tam tikra viešosios politikos alternatyva spręsti tam tikrą problemą (Buškevičiūtė ir Raipa 2010, p. 22)

2.1. Sprendimų priėmimų modeliai

Viešosios politikos sprendimų priėmimų modeliai yra:

- Racionalusis sprendimų priėmimo modelis.
- Riboto racionalumo sprendimų priėmimo modelis.
- Inkrementinis sprendimų priėmimo modelis.
- "Šiukšlių dėžės" sprendimų priėmimo modelis.

Anot Buškevičiūtės ir Raipos (2010) racionalių sprendimų priėmimo viešajame administravime vystymo srityje labiausiai išsiskiria H. Simonas. H. Simono (1993) teigia, kad sprendimo priėmimo procesą sudaro trys dalys: mąstymas, projektavimas ir pasirinkimas. Racionalusis sprendimų priėmimo modelis yra vienas pirmųjų sprendimų priėmimo modelių, gyvuojantis ilgus dešimtmečius ir įnešęs didelį

indėlį į sprendimų priėmimo procesą. Sprendimų priėmimo analizėje vartojama racionalumo sąvoka turi du šaltinius (Parsons 2001, p. 252):

1) ekonominį racionalumą ekonominėje teorijoje. Jis kildinamas iš „homo economicus“ modelio („ekonominis žmogus“). Tai individas, kurio veikla grindžiama savo naudos išskaičiavimu;

2) biurokratinį racionalumą, formuluojamą sociologinėse institucijų ir filosofinėse teorijose. Vėberiškas racionalumo imperatyvas tampa racionalumo analizės pagrindu.

Pagrindinė šio metodo problema – jo taikymas yra brangus laiko ir kitų išteklių, būtinų informacijai surinkti, atžvilgiu. Dažnai yra neaišku ir neapibrėžta, kaip kiekybiškai įvertinti ir palyginti įvairių alternatyvų kaštus ir naudą. Paties šio modelio taikymo kaštai gali viršyti pagerėjusio sprendimų priėmimo kokybės naudą.

Nors Racionalusis metodas yra vienas pagrindinių viešosios politikos sprendimų priėmimo metodų. Ir šis modelis yra pakankamai tikslus paremtas logikos principais, ir mokslinė argumentacija, jis turi tris trūkumus: neatitinka realybės; bendrieji principai mokslinė taikomi nežinant specifinio turinio; neįvertinamas šališkumas ir kiti individų mąstymo ribotumai (Šarkutė 2009, p. 108).

Inkrementinis modelis yra realistiškas ir pragmatinis, nes parodo, kaip iš tiesų priimami sprendimai. Kadangi politinės problemos yra labai sudėtingos, o politiniai sprendimai turi įvairių nenumatytų pasekmių, geriau minimizuoti riziką judant atsargiai, žingsnis po žingsnių (inkrementiškai). Rezultatas – dalinis, laipsniškas, ad hoc sprendimų priėmimas, kai nepervertinami tikslai ir jų siekimo priemonės. Politikoje svarbios derybos ir kompromisas. Ši teorija siejama su Ch. Lindbloomu. Ch. Lindbloomas teigė, kad nėra realaus visuomenės sutarimo dėl vertybių bei nėra realių kriterijų daugumos nuomonių ir vertybių prioritetams išmatuoti viešose diskusijose, kurios būtinai lydi politikos formavimą. Daugelis politikos klausimų, kuriuos viešojo sektoriaus administratoriai turi išspręsti suderindami vertybių ir nuomonių įvairovę, iš tikrųjų remiasi vienintele politika – efektyvumu, tarnavimu, nešališkumu ir atsakomybe (Lindbloom C., Woodhouse 1999, p. 202).

Išsami kiekvienos galimos viešosios politikos problemos sprendimo alternatyvos kaštų ir naudos analizė dažniausiai atima pernelyg daug laiko ir yra brangi, o didelės organizacijos (ir kartais individai) priimdami sprendimus pasitelkia praktiškesnę sutrumpintą sprendimo kelią. Tikrai keli iš visų galimų sprendimo variantų yra rimtai analizuojami. Ir tie variantai yra tokie, kurie apima tikrai mažus egzistuojančios politikos ar procedūros pokyčius, o ne radikalias inovacijas. Pokyčiai tokiu būdu vyksta tik labai nežymūs. Charles Lindblom (1999) teigimu, realiame gyvenime priimantieji sprendimus reaguoja į problemas, o ne jas numato ar kuria naujus tikslus. Paprastai jie elgiasi taip: - apsvarsto tik kelias problemos sprendimo alternatyvas; - pasirenka tas alternatyvas, kuris nuo veikiančios politikos skiriasi nežymiai (inkrementiškai); - įvertina tik keletą iš pačių svarbiausių pasekmių; - nuolat peržiūri vykdomą politiką, padaro daug smulkių pataisymų; - neieško vieno geriausios sprendimo, tačiau

pripažįsta, kad egzistuoja daug alternatyvų ir pasirenka tas, kurios yra politiškai tikslingos, tinkamos ir turi politinę paramą.

Kaip ir racionaliojo modelio atveju, taip ir riboto racionalaus sprendimo modelyje egzistuoja pasirinkimas iš alternatyvų, pagrįstų laukiamomis pasekmėmis, tačiau pastebima, kad sprendimų priėmimą riboja daug veiksnių. Riboto racionalumo sampratą įtvirtino H. Simonas (1957), daugiausiai tyręs sprendimų priėmimą organizacijose. Racionalumas iš esmės yra procedūrinis dalykas, t.y. jis gali būti traktuojamas kaip toks veiksnių arba veiksnių strategijos pasirinkimas, kuris padeda pasiekti užsibrėžtą tikslą. Individas/organizacija elgiasi racionaliai, jeigu jo/jos elgesys tikslingas arba nukreiptas į tam tikrų vertybių realizavimą. Riboto racionalumo atveju individas/organizacija ne maksimizuoja savo naudą, ieško ne optimalaus sprendimo, o siekia patenkinamo (angl. *satisficing*) sprendimo. Sprendimų priėmimas tad suvokiamas kaip ribotas laike bei paremtas ribota informacija. Priimančiajam sprendimą dauguma realaus pasaulio faktų neturi reikšmės konkrečiai situacijai, todėl jis į tuos faktus ir neatsižvelgia priimdamas sprendimus. Individas priima sprendimus vadovaudamasis supaprastintu situacijos vaizdiniu – atsižvelgia tik į keletą veiksnių, kuriuos jis laiko aktualiais ir esminiais. Sprendimų padariniai nėra žinomi, tad tenkinamasi sprendimais, kurie turi bent tam tikrų sėkmės šansų. Principas, jog neįmanoma maksimizuoti, o racionalu siekti patenkinamo lygio, ir vadinamas riboto racionalumo principu (Simon 1957).

“Šiukšlių dėžės” teoriją išvystė Michael D. Cohen, James G. March, ir Johan P. Olsen praėjusios amžiaus 8-ojo dešimtmečio pradžioje. Teigiama, jog priimantieji sprendimus yra neakivaizdiniai dalyviai, o sprendimų situacijose veikia įvairūs ir dviprasmiški dirgikliai, iš ko kyla nenuspėjamas sprendimų priėmimo procesas, kuris apima dalyvius, problemas ir sprendimų galimybes, kurie parenkami ir derinami įvairiausiais netikėtais būdais. Šis modelis – tai riboto racionalumo tąsa. Sprendimų priėmimo dalyvių racionalumas yra taip apribotas, kad išvirsta į „organizacinį chaosą”.

Paul Sabatier ir Hank Jenkins-Smith (1988) teigia, kad viešosios politikos sektoriuose susikuria vadinamosios „paramos koalicijos“, susidedančios iš interesų grupių, politikų, profesionalų, žurnalistų, mokslininkų ir kitų, kurie tarpusavyje varžosi, derasi ir siekia kompromisų. Keičiantis aplinkybės keičiasi ir šių koalicijų pobūdis.

3. EMPIRINIO MERO ĮTAKOS VIETOS SAVIVALDOS SPRENDIMŲ PRIĖMIMUI TELŠIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

Šioje dalyje bus aptariama mero įtakos sprendimų priėmimui vietos savivaldoje empirinio tyrimo metodika ir analizuojami atlikto tyrimo rezultatai.

3.1 Tyrimo metodika

Rengiant šį baigiamąjį projektą, 2015 m. spalio 12d -2015 m lapkričio 17 d. buvo atliktas tyrimas, kurio metu buvo apklausti buvę ir esami Telšių rajono savivaldybės tarybos nariai, merai administracijos darbuotojai. Apklausa buvo vykdoma pusiau struktūruoto interviu metodu. Interviu su buvusiais ir esamais Telšių rajono savivaldybės tarybos nariais, merais ir administracijos darbuotojais buvo pasirinktas todėl, kad nėra galimybės tiesiogiai stebėti sprendimų priėmimą, o dokumentų, kuriuose būtų fiksuojamas sprendimų priėmimas taip pat nėra. Iš kiekvienos savivaldybės Tarybos kadencijos buvo apklausta po keletą respondentų. Iš viso interviu davė devyniolika ekspertų.

Darbe analizuojamų merų įtaka sprendimų priėmimui:

2 lentelė. Merai ir jų kadencijos laikotarpis

Meras	Kadencijos laikotarpis
Rimantas Linkus	1990 05 17 – 1995 03 25
Danutė Mileikienė	1995 03 25 – 1997 01 20
Algimantas Lauraitis	1997 01 29 – 1997 04 11
Alfreda Tamoševičienė	1997 04 11 – 1997 07 11
Juozas Butkevičius	1997 08 06 – 2000 04 03
Danielius Rupšys	200 04 05 – 2002 03 29
Vytautas Urbonavičius	2002 03 29 – 2007 04 12
Almantas Petkus	2007 04 17 – 2008 11 14
Valdemaras Ramša	2008 11 20 – 2011 04 12
Vytautas Kleiva	2011 04 12 – 2015 07 10

Naujai išrinktą Telšių rajono savivaldybės merą Petrą Kuiziną vertinti kol kas sunku, kadangi į šias pareigas buvo išrinktas 2015 m. lapkričio 22 d.

Tyrimo metu vykdant apklausas buvo stengiamasi pasirinkti tokius savivaldos atstovus, kurie dirba ar dirbo ne vienoje kadencijoje, taip pat su skirtingais merais, ar merais dirbančiais ne vieną kadenciją.

Interviu metu, kuris trukdavo apie valandą su puse, respondentams pateikti atviro tipo klausimai. Interviu buvo įrašinėjamas į elektroninę laikmeną.

Viešųjų sprendimų priėmimo procesas visada yra kolektyvinis ir apima daugelio veikėjų tikslus. Tai – merai ir tarybos nariai, interesų grupės, žiniasklaida ir daugelis kitų. Tad negalima politikos tikslų priskirti individo sričiai. Tai taip pat reiškia, kad viešųjų sprendimų priėmimo analizės negalima pradėti nuo jau suformuotos politikos, t.y. jau priimtų sprendimų, ieškant priežastinių ryšių su juos priėmusiais. Reikia pradėti nuo individualaus analizės lygmens, t.y. tirti pačius viešųjų sprendimų subjektus, konkrečiai – ministrus, kaip tie sprendimai atsiranda, koks yra jų priėmimo mechanizmas. Respondentai gali atskleisti informaciją apie kolektyvinį sprendimų priėmimo lygmenį (Šarkutė, 2010, p. 57).

Kiekvienam dalyvavusiam interviu buvo pateikiamas klausimynas. Kuris buvo parengtas pagal 2003 m. balandžio mėn. Tarptautinio projekto “Sprendimų priėmimas Vidurio Rytų Europos Vyriausybėse”, vykusio 2003-2007 m. Kurio koordinatoriai buvo J. Blodelis (Europos universiteto institutas) ir F. Muller-Romellis (Luneburgo universitetas). Į lietuvių kalbą išvertė ir pritaikė A. Krupavičius ir L.Šarkutė.

Pasirinkto tyrimo metodo dėka gauti duomenys yra išskirtiniai, nes juos sudaro apklausoje dalyvavusiųjų požiūriai į sprendimų priėmimą ir vertinimai, kaip tie sprendimai turėjo ar neturėjo būti priimami. Galimas pasirinkto metodo trūkumas, į kurį reikia atsižvelgti, yra tas, jog respondentai gali neatsiminti praeities ar ją savaip interpretuoti. Taip pat prie šio metodo trūkumų būtų galima priskirti ir tai, kad Telšių rajono savivaldybė yra maža, turinti nedidelį gyventojų skaičių, lyginant su didžiųjų miestų savivaldybėmis, todėl viešojoje erdvėje veikiantys asmenys vieni kitus pažysta, dažnai bendrauja ne tik oficialioje, bet ir asmeninėje erdvėje. Todėl galima būtų tikėtis, kad apklausoje dalyvavę asmenys gali būti suinteresuoti ar šališki. Nors prieš pradėdant vykdyti apklausą, kiekvienas respondentas buvo informuojamas, kad atsakymai į klausimus nebus susiejami tiesiogiai su jo asmeniu minint vardą ir pavardę. Taip pat respondentas bus cituojamas anonimiškai. Vis dėl to apklausos metu, buvo pastebėta tendencija, kad atvirai atsakinėjama į klausimus tada, kai respondento nuomonė yra išsakoma apie mirusį ar jau aktyviojoje politikoje nedalyvaujantį merą. Vis dėl to šis metodas yra tinkamiausiai ištirti mero įtaką sprendimų priėmimui. Telšių rajono savivaldybėje.

Klausimyną sudaro, 27 klausimai į kuriuos atsakymai apibūdina sprendimų priėmimo veiksnius (1 priedas). Buvo surinkti kiekvieno interviu dalyvavusio respondento asmens ir profesiniai duomenys (ar respondentas yra ar buvo politinės partijos nariu, ar buvo anksčiau išrinktas į politinį postą, ar dirbo savivaldybės administracijoje, kokia jo profesija).

Kaip anksčiau šiame darbe buvo minėta, tyrimas buvo atliekamas įvertinti kokią įtaką turi Telšių rajono savivaldybės meras, priimant rajonui svarbius sprendimus. Vykdam tyrimą, buvo naudojamas

struktūruoto interviu metodas. Šis metodas tiko tyrimo tikslui pasiekti, kadangi laisvo pokalbio metu, respondentai pateikė daug naudingos informacijos apie buvusius ir esamus merus. Svarbu, atkreipti dėmesį į tai, kad mažoje Telšių rajono savivaldybėje 4350 kv.m. lyginant su didžiais miestais pvz. Klaipėda 5209 kv.m., kuri turi mažą skaičių gyventojų 33 558 tūkstančiai, pvz.: Klaipėdos 329 146 tūkstančiai (Lietuvos statistikos departamento duomenys) tokios apklausos rezultatus nėra lengva susisteminti. Vieši asmenys, kurie yra aktyvūs Telšių rajono veikėjai, dažnai vienas kitą puikiai pažysta ne tik viešojoje erdvėje, bet ir asmeniniuose santykiuose. Todėl labai sunku, gauti objektyvią ir nešališką informaciją. Nors visi respondantai, prieš pradėdami vykdyti apklausą, buvo įspėti, kad jie nebus cituojami, kad visa jų pateikta informacija nebus siejama su jų asmeniu, vis dėl to kai klausimas liūdavo konkretų asmenį, ar kai klausimas prašė minėti merus pavardėmis, dažniausiai buvo prašoma išjungti įrašymo įrenginį ir atsakymai tapdavo labai atsargūs. Pastebėta, kad dažniausiai buvo klabama, apie mirusius ar aktyvioje politikoje nebedirbančius merus.

3 lentelė Duomenys apie respondentus

Merai	Kadencija	Tarybos narių skaičius	Apklausta	Administracijos vadovas	Administracijos darbuotojas
Rimas Linkus		27	2	ne	ne
Danutė Mileikienė	I	27	2	ne	ne
Alfreda Tamoševičienė	I	27	1	ne	ne
Algimantas Lauraitis	I	27	2	ne	ne
Juozas Butkevičius	I	27	1	ne	ne
Danielius Rupšys	I	27	1	taip	ne
Vytautas Urbonavičius	I	27	2	taip	taip
Almantas Petkus	I	27	1	taip	taip
Valdemaras Ramša	I	27	2	taip	taip
Vytautas Kleiva	II	27	2	ne	taip

3 lentelėje pateiktų duomenų matome, kad visose kadencijose dirbo po 27 tarybos narius. Narių skaičius priklauso nuo rajono gyventojų skaičiaus. Kiekvienos kadencijos apklausiami buvo bent po vieną buvusį ar esamą tarybos narį. Stengiamasi parinkti tokius tarybos narius, kurie tuo pačiu metu nėjo mero pareigų. Kaip matyti lentelėje, visi buvę merai išskyrus Vytautą Kleivą buvo išrinkti vienai kadencijai. V. Kleiva vieną kadenciją dirbo išrinktas tarybos, dar iki tiesioginių mero rinkimų įvedimo.

Antrą kadenciją buvo išrinktas tiesioginiu būdu, deja joje teko dirbti nepilnai metus, iki nelaimingo atsitikimo, kurio metu mirė.

Administracijos direktoriai buvo apklausti du, 5.1 lentelėje matome, kad buvo apklausiami keturių merų administracijos vadovai. Vienas Telšių administracijos direktorius savo pareigose dirbo tris kadencijas.

Vienas iš svarbiausių Telšių rajono savivaldybėje skyrių vedėjų buvo ir yra Finansų skyriaus vedėjas. Kuris šiose pareigose dirba daugiau nei keturias kadencijas, tai yra virš šešiolikos metų darbinę patirtį turintis asmuo.

3.2. Duomenys apie respondentus

Respondentai koduojami EKSP trumpiniu. Tai suteikia galimybę respondentui išlikti anonimu. Respondentų trumpos biografijos EKSP 1 - 1995–1997 m., 1997–2000 m., 2000–2003 m., 2003–2007 m., 2007–2011 m. ir nuo 2011 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. 1993 m. Tėvynės sąjungos Telšių rajono skyriaus narys, 1994–1997 m. skyriaus pirmininkas, 1997–2000 m. pirmininko pavaduotojas, 2000–2004 m. skyriaus sekretorius, 2004–2008 m. skyriaus pirmininkas. Telšių rajono savivaldybės mero pavaduotojas, 1997 m. meras 1997–2000 m. Telšių rajono savivaldybės mero patarėjas kultūrai, nuo 2000 m. Išsilavinimas- muzikos pedagogika. EKSP 2- Nuo 1997 m. rugpjūčio 6 d. iki 2000 m. balandžio 3 d. Telšių rajono savivaldybės meras. 2000–2004 m. Seimo nario sekretorius- padėjėjas. direktoriaus pavaduotojas. 1979 m. įstojo į TSKP. Jos nariu buvo iki Lietuvos padalinio atsiskyrimo. Bilietą grąžino ir kito neėmė. 1988 m. rudenį įsitraukė į Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdį. Nuo 1994 m. spalio mėn. Tėvynės sąjungos (Lietuvos konservatorių) narys, Telšių skyriaus steigėjas. 1995–1997 m., 1997–2000 m., 2000–2003 m., 2003–2007 m. ir nuo 2007 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. EKSP3- 2007–2008 m. Telšių rajono savivaldybės meras. 2008–2012 m. Seimo narys. Nuo 2012 m. aplinkos viceministras. 2002 m. Liberalų demokratų partijos, 2006 m. partijos Tvarka ir teisingumas (liberalai demokratai) narys. 2003–2007 m. ir 2007–2008 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. 2011 m. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys, mandato atsisakė. EKSP 4-2004–2008 m. Telšių miesto seniūnijos seniūnas, Lietuvos savivaldybių seniūnų asociacijos narys. 2008–2011 m. Telšių rajono savivaldybės meras. EKSP 5- 1990 m. Lietuvos demokratinė darbo partijos, 1999 m. Naujosios sąjungos (socialliberalai) narys, Telšių skyriaus pirmininkas, 2008 m. partijos Tvarka ir teisingumas narys. 2000–2003 m., 2003–2007 m. ir 2011 m. (mandato atsisakė) Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. 2003 m. Kontrolės komiteto pirmininkas. Visuomenės tarybos prie Policijos komisariato pirmininkas. Tarybos nario pareigas užima ir 2015 m. rinktoje taryboje. EKSP 6 2001–2002 m. Telšių apskrities viršininko pavaduotojas. 2002 m. kovo 29 d. išrinktas Telšių rajono

savivaldybės meru 2003–2007 m. Telšių rajono savivaldybės meras, Lietuvos savivaldybių asociacijos valdybos narys.

Nuo 1990 m. Lietuvos demokratinės darbo partijos narys, 1992–1996 m. Lietuvos demokratinės darbo partijos rajono Telšių organizacijos pirmininkas. Nuo 2001 m. Lietuvos socialdemokratų partijos Telšių rajono skyriaus narys, pirmininko pavaduotojas, LSDP tarybos narys, nuo 2003 m. pirmininkas.

1995–1997 m., 1997–2000 m., 2000–2003 m., 2003–2007 m. ir nuo 2007 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. 2000–2003 m. savivaldybės valdybos narys. EKSP 7- 1999–2000 m. Telšių rajono savivaldybės administracijos vyriausiasis specialistas civilinei ir darbų saugai, 2000–2001 m. Telšių rajono savivaldybės administracijos vyriausiasis juristas, 2001–2005 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo tarnybos Telšių apskrityje vyriausiasis specialistas, 2005–2008 m. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos Telšių apskrities skyriaus vedėjas, nuo 2008 m. gruodžio 31 d. Telšių apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos viršininko pavaduotojas. Nuo 2002 m. Socialinių mokslų kolegijos Telšių filialo, nuo 2005 m. Žemaitijos kolegijos Telšių fakulteto dėstytojas. Nuo 2006 m. Lietuvos socialdemokratų partijos Telšių rajono skyriaus narys. 2011 m. (mandato atsisakė) Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. Lietuvos teisininkų draugijos ir Žemaitijos teisininkų asociacijos narys nuo 2011 Telšių rajono savivaldybės administracijos direktorius. EKSP 8 - 1998–2000 m. Telšių rajono savivaldybės mero patarėjas verslui, turizmui ir ryšiams su užsieniu, 2000–2003 m. Telšių rajono savivaldybės Strateginio planavimo ir investicijų skyriaus vedėjas, 2003–2007 m. ir 2007–2011 m. Telšių rajono savivaldybės administracijos direktorius. 1987–1990 m. Lietuvos komunistų partijos narys, 1994 m. Lietuvos centro sąjungos narys, Telšių skyriaus pirmininkas. 2002 m. Liberalų demokratų partijos, 2006 m. partijos Tvarka ir teisingumas (liberalai demokratai) Telšių rajono skyriaus narys. 1995–1997 m., 1997–2000 m., 2000 m. 2003 m., 2003 m., 2007 m. ir 2011 m. (mandato atsisakė) Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. 2013–2014 m. ūkio viceministras, nuo 2014 m. – aplinkos ministras. EKSP 9 - 2003 iki dabar Telšių rajono administracijos Finansų valdymo skyriaus vedėja. EKSP 10- Nuo 1996 m. Lietuvos socialdemokratų partijos Telšių rajono skyriaus narys, nuo 2001 m. skyriaus tarybos narys. 2000–2003 m. 2003–2007 m., 2007–2011 m. ir nuo 2011 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. ^[2] 2003 m.–2007 m. privatizavimo komisijos pirmininkas, 2007–2011 m. Vietinio ūkio ir ekologijos komiteto pirmininkas. Išsilavinimas aukštasis universitetinis. EKSP 11 - Telšių rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus pedagoginės psichologinės tarnybos vedėjas. Lietuvos valstiečių partijos, Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjungos, Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos Telšių rajono skyriaus narys. 2003–2007 m., 2007–2011 m. ir nuo 2011–2015 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. Baigė pedagoginį institutą. EKSP 12 - 1995 m. pradėjo dirbti Telšių apskrities valdytojo administracijos Žemės departamento direktoriumi. 2000 m. išrinktas į

Telšių rajono savivaldybės tarybą, dirbo mero pavaduotoju. Vėliau ėjo Lietuvos taupomojo banko Telšių skyriaus valdytojo pareigas. 2004–2012 m. ėjo Telšių rajono savivaldybės kontrolieriaus pareigas. Nuo 1994 m. iki dabar gyvena ir ūkininkauja Telšių rajone, Varnių seniūnijoje, Pavandenėje. Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos narys, Telšių skyriaus pirmininkas. EKSP 13 - Darbo partijos Telšių rajono skyriaus narys, Telšių filialo pirmininko pavaduotojas. 2007–2011 m. ir nuo 2011 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. 2007–2011 m. Kontrolės komiteto pirmininkas, vicemeras. 2015 m. lapkričio 22 d. išrinktas Telšių rajono savivaldybės meru. Nuo 2015 m. lapkričio mėn. Telšių rajono meras. EKSP 14 - Lietuvos valstiečių partijos, Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjungos, Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos Telšių rajono skyriaus narys. 2007 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys, mandato atsisakė. EKSP 15-1998 m. Naujosios Sąjungos narys, 2002 m. Lietuvos liberalų sąjungos narys, nuo 2004 m. Darbo partijos narys, šios partijos Telšių rajono skyriaus pirmininkas. 2000–2003 m., 2003–2004 m., 2007 m. ir 2011 m. (mandato atsisakė) Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. 2000–2003 m. Telšių rajono savivaldybės valdybos narys, Verslo, ekonomikos ir finansų komiteto pirmininkas. 2004–2008 m. Seimo narys, išrinktas Telšių rinkimų apygardoje Nr. 40. 2004–2006 m. Darbo partijos seniūno pirmasis pavaduotojas, 2006 m. balandžio – lapkričio mėn. Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto pirmininkas, vėliau pirmininko pavaduotojas. 2008-2012 m. kadencijos Seimo narys. 2012 m. išrinktas LR Seimo nariu ir šiuo metu eina Darbo partijos frakcijos seniūno pirmojo pavaduotojo pareigas. EKSP 16 - Nuo 1995 m. Lietuvos socialdemokratų partijos Telšių rajono skyriaus narys. Nuo 2003 m. skyriaus etikos ir procedūrų komisijos pirmininkas. 2005–2007 m. ir nuo 2007 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys, 2003–2007 m. Etikos komisijos pirmininkas. 2015 Telšių rajono tarybos narys. EKSP 17 - 2006 iki dabar m. Telšių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojas. Lietuvos socialdemokratų partijos Telšių rajono skyriaus narys. 2011 m. (atsisakė mandato) Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. UAB „Telšių autobusų parkas“ valdybos pirmininkas, Telšių rajono savivaldybės Saugaus eismo komisijos pirmininkas, Telšių rajono savivaldybės administracijos Vaiko gerovės komisijos pirmininkas, VšĮ Telšių profesinio rengimo centro dalininko atstovas. Telšių rajono savivaldybės Jaunimo reikalų tarybos narys. EKSP 18- 1986–1987 m. LLKJS Telšių rajono komiteto organizacijų skyriaus vedėjo pavaduotojas, 1987–1988 m. antrasis sekretorius. Nuo 1990 m. Lietuvos socialdemokratų partijos narys. 1995–2003 m. Telšių skyriaus pirmininkas, nuo 2003 m. pirmininko pavaduotojas. Nuo 1995 m. LSDP tarybos narys, 1997–1999 m. Prezidiumo narys, Telšių apskrities koordinatorius.

1995–1997 m., 1997–2000 m., 2000–2003 m., 2003–2007 m. ir 2007 m. (mandato atsisakė) Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. 2000–2003 m. valdybos narys, nuo 2003 m. komiteto pirmininko pavaduotojas. EKSP 19 - 1995 m. Lietuvos centro sąjungos, 2002 m. Liberalų demokratų

partijos, 2006 m. partijos Tvarka ir teisingumas (liberalai demokratai) narys. 1997–2000 m., 2003–2007 m., 2007–2011 m. ir nuo 2011 m. Telšių rajono savivaldybės tarybos narys. Sveikatos ir socialinių reikalų komiteto pirmininkas.

Aukščiau aprašomi ekspertai. Biografijos, patirtys, darbinė ir profesinė patirtis. Visų respondentų labai skirtingos biografijos (duomeny rinkti internete, su ekspertais suderinti). Didžioji dauguma ir dabar yra aktyvūs Telšių rajono visuomenės ir politikos veikėjai. Iš respondentų biografijų galima spręsti, kad šie asmenys turi pakankamą patirtį politikoje ir Telšių rajono savivaldybės veikloje, kad kompetentingai galėtų vertinti merų kompetencijas. Svarbu yra, ir tai, kad iš visų apklaustųjų respondentų šeši iš jų yra dirbę mero pareigose. Todėl asmeninė patirtis gali leisti tinkamai vertinti, kitų merų veiklą. Nors tai gali įtakoti ir subjektyvią nuomonę, vertinant save geriau nei kitus.

4.INTERVIU REZULTATAI

Lentelėje (4) pateikti duomenys, gauti respondentas atsakius į pirmąjį klausimą. *Jūsų manymu, ar mero kabinetas buvo ta vieta, kur buvo nuodugniai svarstomos pagrindinės rajono (politinės ir kitos) problemos?* Daugiausia- labai dažnai atsakymų buvo įvertintas meras V. Kleiva, tuo tarpu mažiausią įvertinimą gavo V. Urbonavičius. Atsakymų niekada po vieną gavo D. Mileikienė ir V. Urbonavičius, o daugiausia niekada gavo A.Lauraitis-2.

4 lentelė. Rajono problemų sprendimo vieta

Meras	Labai dažnai	Dažnai	Retai	niekada	viso
Rimas Linkus	11	4	4	0	19
Danutė Mileikienė	8	7	3	1	19
Alfreda Tamoševičienė	10	5	4	0	19
Algimantas Lauraitis	12	3	2	2	19
Juozas Butkevičius	14	5	0	0	19
Danielius Rupšys	4	7	8	0	19
Vytautas Urbonavičius	2	2	14	1	19
Almantas Petkus	16	2	1	0	19
Valdemaras Ramša	15	2	3	0	19
Vytautas Kleiva	17	2	0	0	19

Galima daryti prielaidą, kad mažiausiai - labai dažnai atsakymo variantų gavę merai, sprendimus priiminėjo neoficialioje aplinkoje, kas sprendimų priėmimui nesuteikė skaidrumo. Taip pat būtų galima manyti, kad rajonui svarbius sprendimus priimdavo kitas savivaldybės pareigūnas.

Į antrąjį klausimą - *kur tokios diskusijos vykdavo, jei nurodėte ne mero kabinetą?* Iš pateiktų variantų: neformalus susitikimai, partijos, interesų grupės, administracija. Atsakymai pasiskirstė taip.

- Neformalus susitikimai- 6 atsakymai,
- partijos- 5 atsakymai,
- interesų grupės- 4 atsakymai,
- administracija- 4 atsakymai.

Paprašius įvardinti respondentus, kas dalyvauja neformaliuose susirinkimuose, buvo įvardinti, kitų grupių nariai. Tai yra - partijos, interesų grupių ir administracijos pareigūnai. Administracija, kaip sprendimų priėmimo vieta buvo įvardijama, kai respondento nuomone meras buvo silpnas.

EKSP 2 atsakydamas į trečiąjį klausimą (*jei savivaldybės nariu buvote esant skirtingiems merams, kokie buvo skirtumai?*) kaip pagrindinį skirtumą įvardijo, tai, kad merų įtaka mažėja. Lyginant R. Linkų, (pirmasis meras tiriamu laikotarpiu) ir V.Kleivą (paskutinis meras tiriamu laikotarpiu), buvo pastebėta, kad R.Linkaus kadencijos laiku, dauguma sprendimų buvo priimami vienašališkai, tokiai nuomonei pritarė 16 respondentų. Tuo tarpu V.Kleivos kadencijos metu sprendimai buvo priimami darbinuose pasitarimuose, išklausant nuomos administracijos pareigūnų (17 respondentų). Kai kuriais klausimais buvo pateikiamos gyventojų apklausos. Taip pat mero pareigybė laikui bėgant tapo atstovaujama valdžia, meras tapo- rajono „galva“, ko nebūtų galima pasakyti R.Linkaus kadencijos metu.

Ketvirtas klausimas: *ar iš savo patirties galite pateikti esminio nesutarimo kuriuo nors klausimu tarp mero ir administracijos vadovų, tarp mero ir savivaldybės tarybos narių?* Didžioji dauguma respondentų (15) į šį klausimą atsakė, negalintys, kadangi tokie nesutarimai jų nuomone nėra esminiai, tai darbinėje aplinkoje išsprendžiami klausimai išreiškiant savo poziciją tarybos posėdyje balsavimu. EKSP 5 nuomone nesutarimų profesionalioje darbinėje aplinkoje negali būti, tai turėtų būti įvardijama ne kaip asmeniniai nesutarimai, o nuomonių nesutapimai sprendžiant išskylančius klausimus. Todėl atsakant į penktąjį klausimą- koku būdu tokio pobūdžio nesutarimai buvo sprendžiami? Visi ekspertai- tarybos nariai atsakė- balsavimu. Administracijos darbuotojai- pasitarimo metu.

5 lentelė. Savivaldybės tarybos sprendimų priėmimo mechanizmas.

Ekspertų kodavimas	Labai patenkintas	patenkintas	nepatenkintas	Labai nepatenkintas
EKSP 1-19	1	13	3	2

5 lentelėje pateikti ekspertų atsakymai į šeštąjį klausimą. Vienas iš devyniolikos ekspertų yra visiškai patenkintas sprendimų priėmimo Telšių rajono savivaldybės taryboje mechanizmu. Paprašius įvardinti, kas lemia, jo nuomonę, EKSP 11 nurodė- administracijos darbuotojų kompetenciją. Tai jo nuomone svarbiausias veiksnys šiame mechanizme. Trylika ekspertų atsakė, kad yra patenkinti, jų vardijamos priežastys buvo įvairios. Pavyzdžiui: klausimų pasiekiamumas, terminų paisymas, kompetentingų specialistų darbas, koalicijos vieningumas. Trys respondentai atsakė, kad yra nepatenkinti sprendimų priėmimo mechanizmu. Pagrindinis jų motyvas buvo nurodomas, kaip administracijos direktoriaus kategoriškumas ir užslėpti tikslai. Labai nepatenkinti buvo du ekspertai. Jų manymu, pačių

tarybos narių nekompetencija ir neatsakingas požiūris lemia tai, kad sprendimai priimami atmetinai ir neįsigilinus. Taip pat priežastimi buvo įvardinta, koalicijos partnerių asmeniniai interesai. EKSP 13 atsakydamas į septintą klausimą, *kokie buvo sprendimo priėmimo mechanizmo punktai, kurie Jums atrodė taisytini?* Įvardijo, kad tarybos posėdžio metu balsavimas būtų efektyvesnis ir objektyvesnis, jei būtų slaptas. Vienas respondentas atsakė, kad taisyti nieko nereikia. Trylika, respondentų paminėjo tokius punktus, kaip sprendimo iniciavimas, kai kurių sprendimų aiškumas ir tikslumas. Du iš apklaustųjų ekspertų pasakė, kad mechanizmą reikia keisti iš esmės, tikslesnių punktų neįvardijo.

6 lentelė. Sprendimų priėmimo efektyvumas

Ekspertų kodavimas	Labai dažnai	dažnai	retai	niekada
EKSP 1-19	1	13	3	2

Matant atsakymų į aštuntąjį klausimą pasiskirstymą galima daryti prielaidą, kad ekspertai klausimus apie sprendimų priėmimo mechanizmą ir sprendimų priėmimo efektyvumą sutapatina. Kadangi ekspertų nuomonė pasiskirstė taip pat kaip ir 6 lentelėje atsakant į septintą klausimą.

7 lentelė. užsienio veikėjų įtaka sprendimų priėmimui

Ekspertų kodavimas	Labai dažnai	dažnai	retai	niekada
EKSP 1-19	0	0	2	17

7 lentelėje pateikti atsakymų duomenys į devintą klausimą. Septyniolika ekspertų atsakė, kad niekada nėra pajutę spaudimo iš užsienio subjektų. Dviejų ekspertų atsakymas buvo-retai.

Dešimtas klausimas- *Jūsų vertinimu, tais atvejais, kai užsienio veikėjai darė įtaką Jūsų sprendimams, ar ši įtaka dažniausiai buvo teigiama ar neigiama?* –Neteko prasmės, kadangi visi devyniolika ekspertų atsakė, kad jei ir buvo daroma įtaka ji buvo nesvarbi.

Tuo tarpu atsakydami į vienuoliktą klausimą- *ar esate patyrę spaudimą inicijuoti siūlymus iš Lietuvos vidaus veikėjų (NVO, verslo organizacijų)?* Visi devyniolika ekspertų atsakė *labai dažnai*. EKSP

2 teigimu, kai kurie merai, kurių rinkiminės kompanijos buvo finansuojamos verslo subjektų, savo kadencijos laiku jiems „tarnavo“.

Įvairių atsakymų respondentai pateikė, atsakinėdami į dvyliktąjį klausimą- *kuris savivaldybės tarybos ar administracijos narys Jums atrodo buvo svarbiausiais asmuo neįskaitant mero?*

- Savivaldybės vyriausiasis architektas (4)
- Administracijos direktorius (11)
- Mero pavaduotojas (2)
- Finansų skyriaus vedėjas (2)

Kad svarbiausias asmuo priimant sprendimus yra savivaldybės administracijos direktorius pasisakė vienuolika iš apklaustųjų ekspertų. Jų teigimu šis asmuo kai kuriais atvejais yra įtakingesnis nei meras. Savivaldybės architektas svarbus keturių ekspertų nuomone. Ši nuomonė grindžiama vienu asmeniu, Telšių rajono buvusiu savivaldybės administracijos vyriausiuoju architektu Algirdu Žebrausku. Ekspertų nuomone šio asmens įtaka Telšių rajono plėtrai labai didelė. Kaip teigė EKSP 4 tai vienintelis asmuo, kurio nerealių idėjų laikui bėgant tapo realybe ir tai tik Telšių rajono naudai. Mero pavaduotoja svarbiu įvardijo du ekspertai. Paprašius pagrįsti savo nuomonę, buvo pasakyta, kad tai buvo įtakingas asmuo rajone. Dar du ekspertai svarbiu įvardijo finansų skyriaus vadovą. Jų nuomone šis asmuo geriausiai žino apie tikrąją Telšių rajono finansinę padėtį ir be jo nuomonės ir žinios negalimi jokie finansiniai sprendimai. Tuo pačiu buvo atsakyta ir į tryliktąjį klausimą- *kodėl šis asmuo svarbus?* Ir į keturiolika- *ką galėtumėte pasakyti apie Savivaldybės administracijos Finansų skyriaus vedėją?*

Penkioliktas klausimas- *Jei Jūs konfliktuodavote su šiuo svarbiu pareigūnu, kokių būdu paprastai spręsdavote konfliktus?* Ekspertai konfliktus lygino su darbiniais klausimais, kurie dažnu atveju buvo sprendžiami diskutuojant darbinuose pasitarimuose. Buvo išsakyti tokie konfliktų sprendimo būdai:

- Diskusijos
- Darbiniai pasitarimai
- Ėjimas pas merą

Jei Jūs norėdavote pradėti diskusijas savivaldybės taryboje, kokios strategijos Jūs laikydavotės? (16 klausimas). Keturiolika apklaustųjų ekspertų į šį klausimą atsakė, kad norėdami pradėti diskusiją

konkrečiu klausimu, pirmiausiai šį klausimą aptardavo su frakcijos nariais. Trys klausimą pirmiausia kelia merui ar administracijos direktoriui, o du apklaustieji- tokios patirties neturi.

8 lentelė. Merų lyderystė

Ekspertų kodavimas	Stiprus lyderis	Silpnas lyderis	Nei stiprus-nei silpnas
EKSP 1-19	13	4	2

8 lentelėje pavaizduoti atsakymai į septynioliktą klausimą. Trylika ekspertų atsakė, kad jiems vadovavęs meras buvo stiprus lyderis. Keturi ekspertai, kad lyderis silpnas, o du pasisakė, kad nei silpnas, nei stiprus. Paprašyti pagrįsti savo nuomonę, ekspertai vardijo asmenines ir profesines merų savybes.

9 lentelė. Respondentų nuomonė apie merų lyderystę

Meras	Stiprus lyderis	Silpnas lyderis	nei stiprus/ nei silpnas	viso
Rimas Linkus	17	1	1	19
Danutė Mileikienė	17	1	1	19
Alfreda Tamoševičienė	10	2	7	19
Algimantas Lauraitis	12	2	5	19
Juozas Butkevičius	15	0	4	19
Danielius Rupšys	15	3	1	19
Vytautas Urbonavičius	2	9	8	19
Almantas Petkus	16	2	1	19
Valdemaras Ramša	17	1	1	19
Vytautas Kleiva	12	2	5	19

Paprašius respondentų įvertinti kiekvieną merą kaip stiprų – silpną lyderį balsai pasiskirstė šitaip (žiūrėti 9 lentelę). Vienodai, po septyniolika balsų kaip stiprūs lyderiai gavo R.Linkus, D.Mileikienė, V. Ramša. Tuo tarpu mažiausiai stipriu lyderiu (2) ir daugiausiai silpnu lyderiu (9) buvo įvertintas V. Urbonavičius. Likusieji aštuoni respondentai V. Urbonavičių priskyre nei stipriam/ nei silpnam lyderiui. Kaip jau buvo minėta anksčiau, vienas iš respondentų išsakė nuomonę, kad mero įtaka, laikui bėgant silpnėja, nebėra vienasmenių sprendimų, sprendimai dažnai priimami pasitarimų metu, ar nusprendžiama

individualiais pokalbiais su sprendimo iniciatoriais. Tai parodė ir ekspertų atsakymai į 18 klausimą- *kokiais būdais jis/ji darydavo įtaką?* Nuomonių pasiskirstymą galima matyti 9 lentelėje.

10 lentelė. Respondentų nuomonė apie merų įtaką

Meras	Siekdavo susitarimo	Kalbėdavo individualiai	Primesdavo sprendimą	Neteko susidurti	Viso
Rimas Linkus	-	2	15	2	19
Danutė Mileikienė	2	2	14	1	19
Alfreda Tamoševičienė	15	4	-	-	19
Algimantas Lauraitis	14	4	-	1	19
Juozas Butkevičius	15	4	-	-	19
Danielius Rupšys	5	7	7	-	19
Vytautas Urbonavičius	18	1	-	-	19
Almantas Petkus	14	5	-	-	19
Valdemaras Ramša	13	4	2	-	19
Vytautas Kleiva	16	3	-	-	19

Labiausiai susitarimo siekiančiu buvo įvardintas V.Kleiva. O mažiausiai , tai yra nė vieno balso negavęs R.Linkus. Taip pat jis įvardintas kaip primesdavęs sprendimus meras, tai paminėjo netgi 15 ekspertų. Vienu balsu mažiau, kaip primetanti sprendimus buvo įvardyta ir D.Mileikienė, ir tai matyt gerai atspindi EKSP 2 nuomonę, kad laikui bėgant mero įtaka mažėja. Individualių pokalbių didžiausiu mėgėju, pasak ekspertų buvo D. Rupšys, tiek pat respondentų pasisakė apie jį, kaip nuomonę primetantį merą (po 7). Iš visų dešimties vertinamų merų šeši merai nebuvo įvardyti kaip primetantys sprendimus. Tai A.Tamoševičienė, A.Lauraitis, J.Butkevičius, V.Urbonavičius, V. Kleiva. Šie merai gavo daugiausiai balsų, kaip siekiantys susitarimo. Į devynioliktą klausimą- *ar toks veikimo būdas pasikeitė mero kadencijos laikotarpiu?* Dauguma ekspertų kalbėjo apie merą V.Kleiva. Jų nuomone tai meras, kuris savo kadencijos metu labiausiai patobulėjo ir sukaupe geros patirties. Jo autoritetas labiausiai iš visų minimų merų užaugo ketverių metų laikotarpyje. Nė vienas meras nebuvo paminėtas, kaip pakeitęs savo veikimo būdus.

Atsakydami į dvidešimt pirmą klausimą ekspertų nuomonės išsiskyrė. EKSP 8 nuomone, mero patarėjai turėtų būti mero „dešinioji ranka“ , jie neturėtų būti partijos nariai dirbantys partinį darbą, tai

turėtų būti kompetetingi asmenys, skirtingų sričių specialistai, galintys tiesiogiai atlikti savo pareigą – patarti merui.

11 lentelė. Mero patarėjų įtaka

Meras	Administracinis vaidmuo	Politinis vaidmuo	Administracinis ir politinis vaidmuo
EKSP 1-19	-	-	19

11 lentelėje, galima matyti, kad visi respondentai pasisakė, kad mero patarėjai atlieka administracinį ir politinį vaidmenį. Tokia nuomonę lėmė tai, kad meras Telšių rajono savivaldybėje gali turėti du patarėjus. Vieno patarėjo pareigybėse nurodoma, viešieji ryšiai, o kito darbas politinėje aplinkoje.

Asmeninės patirtys naudingos ekspertų, kaip savivaldybės mero/nario veikloje, buvo minimos kelios:

- Ankstesnė patirtis taryboje (6)
- Darbas administracijoje (5)
- Darbas privačioje įmonėje (3)
- Politinė patirtis (4)
- Išsilavinimas (1)

Labai stipriai išreikštas subjektyvumas pasireiškė atsakant į 22 klausimą- *kokią svarbą Jūsų partija turėjo savivaldybės tarybos sprendimų priėmimui?* Visi respondentai, kurie priklausė kokiam nors politiniam partijai (nepriklauso tik vienas), teigė, kad jų partija jei nebuvo svarbiausia sprendimų priėmimo, tai labiausiai įtakojanti sprendimų priėmimą –tikrai. Visi Ekspertai, neskaitant vieno, kuris nepriklauso jokiai politinei partijai, yra ryškūs veikėjai ne tik Telšių rajono politinėje veikloje, bet ir respublikoje. Visi jie buvę ar esami rajono partijų pirmininkai ir aktyvūs visuomenės veikėjai. Tai lėmė ir atsakymus ir į 23, 24, 25 klausimus. Visi ekspertai, kurie priklauso politinei partijai, į klausimą *kokio tipo partijos posėdžiuose Jūs paprastai dalyvaudavote?* Buvo teigiama, kad visuose ir oficialiuose ir neoficialiuose, vietinės reikšmės ir respublikinės reikšmės partijos susirinkimuose. Taip pat vieninga nuomonė visų respondentų buvo išreikšta dėl santykių su partijos vadovybe. Vis (18) ekspertų teigė, kad santykiai su partijos vadovybe ir frakcija buvo/yra labai geri.

Ekspertų nuomonės išsiskyrė atsakant į 26 klausimą – *jei skyrėsi sprendimų priėmimas skirtingose koalicijose, kokios priežastys tai lėmė?*

12 lentelė. Priežastys lėmusios skirtumus sprendimų priėmimo

Priežastys	Pasisakę ekspertai
Mero asmeninės savybės	10
Reglamento laikymasis	4
Koalicijos partneriai	5

12 lentelėje dešimt ekspertų kaip svarbiausią skirtumą sprendimų priėmimo nurodė mero asmenines savybes. EKSP 15 nuomone, šios trys priežastys tai visuma. Jei meras stiprus lyderis, jo įtaka tarybai gali būti pakankamai didelė. Kompetencija ir veiklos reglamento išmanymas tik sustiprina mero, kaip tarybos pirmininko pozicijas. Tai leidžia efektyviai vadovauti tarybos posėdžiams ir užkirsti kelią nereikalingiems populistiniams pasisakymams.

13 lentelė. Susipažinimas su numatomais tarybos darbais

Susipažinimo būdai	Pasisakę ekspertai
Meras	3
Tarybos sekretoriatas	9
Administracijos darbuotojai	2
Politinė partija	4
Strateginiai dokumentai	1

Šioje lentelėje (13) matome kaip pasiskirstė ekspertų atsakymai į 27 klausimą, *kaip susipažindavote su numatomais savivaldybės tarybos darbais?* Įdomu tai, kad tik vienas EKSP 5 paminėjo strateginį Telšių rajono plėtros planą, kaip priemonę susipažinti su numatomais darbais. Nors paklausus ekspertų, visi pritarė, kad tai patikima priemonė.

Ekspertų interviu metu buvo išsakyta nuomonė, kad meras yra svarbiausias valdžios atstovas rajone. Jo įtakos sferoje yra rajono įvaizdžio formavimas, taryba, rajono reprezentacija. Tuo tarpu rajono finansai ir administracinis aparatas patenka į savivaldybės direktoriaus įtakos sferą. Visi ekspertai patvirtino, kad bendradarbiaujant su meru ir administracijos direktoriumi – kompromisą pasiekti įmanoma. Sunkumų gali kilti, kaip teigė EKSP 12 dėl partinės sistemos. Konfliktai gali kilti, jei meras ir administracijos direktorius yra skirtingų partijų atstovai. Nors situacija nebūtų geresnė, jei meras ir administracijos direktorius būtų tos pačios partijos atstovai. Didelę įtaką bendradarbiavimui daro ir asmeninės valdančiųjų savybės, jų tarpusavio santykiai. Pasak EKSP 17 labai didelę įtaką daro partijos. Priklausomai nuo to kokioms partijoms priklauso direktorius ir meras, kyla grėsmė konfliktams kilti. Pavyzdžiui, meras socialdemokratas, tarybos absoliuti dauguma taip pat socialdemokratai, todėl merui nėra svarbu, kas užims administracijos direktoriaus pareigas, kadangi mero įtaka šiuo atveju labai didelė. Taip pat mero įtaka gali būti didelė ir dėl asmenybės bruožų. Telšių rajono savivaldybės atveju, geriausiai pavyzdys, kaip asmeniniai bruožai lemia mero įtakos augimą yra meras V. Kleiva. Pirmuoju mero kadencijos laikotarpiu, jo autoritetas išaugo taip, kad antrajai kadencijai buvo išrinktas jau tiesiogiai renkamo mero rinkimuose, ir socialdemokratų partija gavo daugiausiai mandatų taryboje. V.Kleiva buvo socialdemokratas. Administracijos direktorius buvo taip pat socialdemokratas, taip pat stipri asmenybė. Šių asmenų bendradarbiavimas rajonui davė akivaizdžių rezultatų, todėl 2015 metų rinkimuose socialdemokratų partija gavo daugiausiai mandatų į rajono tarybą.

IŠVADOS

1. Sprendimo priėmimo rezultatas visada yra galutinis pasirinkimas, vadinamas sprendimu. Sprendimu gali būti tiek nuomonė, tiek ir veiksmas. Kiekvieną dieną mūsų aplinkoje yra priimami sprendimai. Tai labai svarbi mokslinių tyrimų sritis, kadangi sprendimus priima visi - asmenys, organizacijos ar valdžios institucijos.

Sprendimų priėmimo teorijos:

- Racionalusis
- Inkrementalizmas
- Mišrus skenavimas

Nagrinėjant sprendimų priėmimą, nurodoma kad sprendimų priėmimas yra daugiasluoksnis ir daugiapakopis procesas.

2. Vietos savivaldos įstatymo kiekvienoje redakcijoje, mero kompetencija kito. Mero vaidmuo savivaldos aparate ir didėjo, ir tuo pačiu buvo suvaržytas. Meras atstovauja bendruomenėje, reprezentuoja rajoną, vadovauja rajono tarybai, pirmininkauja rajono tarybos posėdžiams.

3. Atliktas tyrimas, ekspertų interviu, parodė, kad mero įtaka sprendimų priėmimui laikui bėgant silpnėjo. Nors mero, kaip institucijos autoritetas didėjo. Įtakos mažėjimas tai teigiamas aspektas, kadangi užkerta kelią vienasmeniams sprendimams. Tai skatina, kolektyvinį sprendimų priėmimą, tuo pačiu daugiaasmenę atsakomybę už priimtus sprendimus. Mero įtakai didelę reikšmę daro asmeninės savybės ir kompetencijos. Tik nuo mero asmeninių savybių priklauso konfliktų gausa vietos savivaldos aparate ir sprendimų priėmimo pobūdis. Ekspertų nuomonė parodė, jei meras yra stiprus lyderis sprendimai priimami efektyviau.

Taip pat buvo įvardinta didelė partijų įtaka, sprendimų priėmimui. Tai rodo, kad partinė sistema Lietuvoje stipriai veikia. Visi ekspertai tvirtino, kad yra susidūrę su ūkio subjektų įtaka priimant sprendimus.

REKOMENDACIJOS

Išanalizavus ekspertų interviu duomenis ir atlikus dokumentų analizę pateikiamos rekomendacijos Lietuvos Respublikos Seimui.

- Būtų tikslinga įstatymuose aiškiau apibrėžti vietos savivaldos sandarą ir subjektų įgaliojimus. Tai padėtų išvengti įvairių interpretacijų.
- Nepriklausomais kandidatais save deklaruojantys asmenys į mero postą ar rajono tarybą, turėtų finansiškai nebūti susieti su jokia politine organizacija.

Meras turėtų būti vadovas, kurio komandą sudaro profesionalūs, kompetentingi specialistai, atliekantys patarėjo pareigas. Šie asmenys neturėtų būti deleguoti partijos.

LITERATŪRA

1. Alwood, Carl Martin; Selart, Marcus. 2001. "Social and Creative Decision Making" in Carl Martin Alwood and Marcus Selart (eds.) *Decision Making: Social and Creative Dimensions*. Norwell, MA: Kluwer Academic Publishers, 3–11.
2. Astrauskas, A. (2002). Vietos savivalda ir vietos savivaldos problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 3, 71-78.
3. Astrauskas, A. (2003). *Vietos savivaldos samprata ir savivaldybės institucinė struktūra*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
4. Astrauskas, A. (2004). Optimalaus Lietuvos savivaldybių institucinės struktūros modelio paieška. *Viešoji politika ir administravimas*, 8, 9-24.
5. Astrauskas, A. (2010). Teritorinė savivalda. *Viešasis valdymas* 214-238. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
6. Astrauskas, A. Galinienė, B. (2003). *Vietos savivalda Lietuvoje: teoriniai ir istoriniai aspektai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
7. Astrauskas, A. (2007) Decentralizacija vietos savivaldoje esmė, turinys ir formos, 20, 9-15.
8. Brzezinsky, Z. (1982), Article // Washington Post.. Aug. 31.
9. Buškevičiūtė, J., Raipa, A., (2010) Šiuolaikinių sprendimų rengimas viešajame sektoriuje 21-31.
10. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. (2000). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
11. Duhaime, Irene M.; Schwenk, Charles R. 1985. "Conjectures on Cognitive Simplification in Acquisition and Divestment Decision Making", *Academy of Management Review* 10: 287–295.
12. Europos vietos savivaldos chartija. (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 82-2418.
13. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
14. Korte, Russel F. 2003. "Biases in Decision Making and Implications for Human Resource Development", *Advances in Developing Human Resources* 5 440–457.
15. Kahneman, Daniel; Tversky, Amos. 1979. "Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk", *Econometrica* 47: 263–91.
16. Lasswell, Harold D. (1936). *Politics: Who Gets What, When, How*. New York: McGraw-Hill.
17. Leonas, P. (1991) Lietuvos savivaldybės, Kaunas.
18. Lazdynas, R. (2005). *Savivalda: filosofija, teorija ir praktika*. Šiauliai: Saulės delta.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. Nutarimas. (2002). [Interaktyvus][žiūrėta 2013 03 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.vtd.lt/index.php?746561901>>.
20. Lindbloom C., Woodhouse E (1999). *Politikos formavimo procesas*. Vilnius: Algarvė,
21. March, James G.; Shapira, Zur. 1992. "Variable Risk Preferences and the Focus of Attention", *Psychological Review* 99: 172–183.
22. Novikovas, A. (2005). Vietos savivaldos esmė ir socialinė paskirtis visuomenėje. *Jurisprudencija*, 77(69), 58-64.
23. Остром, В. (1993), Смысл американского федерализма. Что такое самоуправляемое общество: Пер. с англ. /Предисл. А. Оболонского, Москва,
24. Parsons, Wayne. 2001. *Viešoji politika*. Vilnius: Eugrimas
25. Paulikas, V., Adomonis, V. (2003) Vietos savivalda ir sprendimų priėmimas. *Viešoji politika ir administravimas*, 4, 66-73.
26. Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programa. (2008). *Valstybės žinios*, Nr. 146-5870.
27. Politikos mokslų enciklopedinis žodynas. 2007. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
28. Raipa, A., (1999), Sprendimų priėmimo teorijos. Biurokratijos vieta ir vaidmuo demokratiškai įgyvendinant sprendimus *Viešasis administravimas*. Monografija. Kaunas. Technologija.
29. Ramonaitė, A. (2010). Politika yra komandos darbas. *Apžvalga*, 3 (7), 7-8.

30. Sutcliffe, J. (2010). *Why is voter turnout in local government elections in England and Wales so low?* [Interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-08]. <<http://www.freewebs.com/yourtownyourchoice/apps/blog/show/3630906-why-is-voter-turnout-in-local-government-elections-in-england-and-wales-so-low-by-jennifer-sutcliffe>>.
31. Urmonas, A., Novikovas, A. (2011). Europos vietos savivaldos chartijos įgyvendinimo paieška Lietuvoje: tarp idealaus ir realaus modelio. *Tarptautinės konferencijos „Europos vietos savivaldos chartija ir Lietuva“* pranešimas.
32. Urmonas, A., Novikovas, A. (2011) Europos vietos savivaldos chartijoje įtvirtintų principų įgyvendinimo vietos savivaldoje ir inkorporavimo nacionalinėje teisėje (2011). *Jurisprudencija* 18(3), p. 1019-1034.
33. Vertzberger, Yaacov Y.I. 1998. *Risk Taking and Decisionmaking: Foreign Military Intervention Decisions*. Stanford, CA: Stanford University Press.
34. Žakaitienė, R. Europos vietos savivaldos chartija ir vietos savivalda Lietuvoje: tarp siekių ir realybės. Tarptautinės konferencijos „Europos vietos savivaldos chartija ir Lietuva“, pranešimas.
35. Žilinskas, G. (2010). Specialiųjų vietos savivaldos principų raida Lietuvos Respublikoje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2(18), 142-154.
36. Žilinskas, G. (2010). Vietos savivaldos sistema. *Įvadas į viešąjį valdymą* 95-105. Kaunas: Technologija.
37. Žilinskas, G. (2012). Savivalda kaip modernaus viešojo valdymo politinė – teritorinė organizacija. A. *Modernus viešasis valdymas* (300-320). Kaunas: Vitae litera.
38. Simon, Herbert. 1955. “A Behavioral Model of Rational Choice”, *Quarterly Journal of Economics* 69: 99–118.
39. Schwenk, Charles R. 1984. “Cognitive Simplification Processes in Strategic Decision Making”, *Strategic Management Journal* 5: 111–128.
40. Šarkutė, L. (2010). Sprendimų priėmimo veiksniai ir modeliai: Lietuvos respublikos vyriausybių analizė. *Daktaro disertacija*.
41. Šarkutė, L. (2009). *Socialogija. Mintis ir veiksmas*, 2(25) 105-119.

ŠALTINIAI

1. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. (1994). *Valstybės žinios*, Nr. 55-1049.
1. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. (2000). *Valstybės žinios*, Nr. X-1722.
2. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. (2008). *Valstybės žinios*, Nr. VIII-2018.
3. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos pagrindų įstatymas. (1990). *Valstybės žinios*, Nr. XI-3676.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. kovo 14 d. nutarimas Nr. 282 Dėl vidinės savivaldybių decentralizacijos koncepcijos patvirtinimo. (2007). *Valstybės žinios*. Nr. 35-1281.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, Nr. 33–1014.
6. Viešojo administravimo įstatymas. (1999) *Valstybės žinios*, Nr. 60-1945.
7. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010210&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSid=3239&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>.

PRIEDAI

Klausimas	<i>Atsakymų variantai</i>
1. Jūsų manymu, ar mero kabinetas buvo ta vieta, kur buvo nuodugniai svarstomos pagrindinės rajono (politinės ir kitos) problemos	<ul style="list-style-type: none"> - labai dažnai - dažnai - retai - niekada
2. Jei ne, kur tokios diskusijos dažniausiai vykdavo?	<ul style="list-style-type: none"> - neformalus ministrų susitikimai - kabineto komitetai - MP ir ministrai - partijos - biurokratija - interesų grupės - parlamentas - prezidentas - kita
3. Jei savivaldybės nariu buvote esant skirtingiems merams, kokie buvo skirtumai	<ul style="list-style-type: none"> - labai dažnai - dažnai - retai - niekada
4. Ar iš savo patirties galite pateikti esminio nesutarimo kuriuo nors klausimu tarp mero ir administracijos vadovų, tarp mero ir savivaldybės tarybos narių?	<ul style="list-style-type: none"> - labai dažnai - dažnai - retai - niekada
5. Kokių būdu tokio pobūdžio nesutarimai buvo sprendžiami?	<ul style="list-style-type: none"> - konsensusas - koalicijos taryba

	<ul style="list-style-type: none"> - prezidentas - MP primeta sprendimą - grąžinama į kabineto komitetą - grąžinama svarstyti MP ir ministrui - grąžinama svarstyti MP ir ministrams - grąžinama kuruojančiam departamentui - grąžinama svarstyti ministrams
6. Ar apskritai Jūs esate ir kiek esate patenkintas savivaldybės tarybos sprendimų priėmimo mechanizmu? Kodėl, įvardinkite priežastis.	<ul style="list-style-type: none"> - labai patenkintas - patenkintas - nepatenkintas - labai nepatenkintas
7. Kokie buvo sprendimų priėmimo mechanizmo punktai, kuriems Jums atrodė taisytini?	<ul style="list-style-type: none"> - Nekoduotas
8. Ar manote, kad savivaldybės taryboje kurioje dirbote, iš esmės sprendimai buvo priimami efektyviai?	<ul style="list-style-type: none"> - labai dažnai - dažnai - retai - niekada
9. Ar, Jums dirbant savivaldybės taryboje, užsienio veikėjai (tarptautinės organizacijos, atskiri ekspertai) bandė įtakoti sprendimų priėmimą	<ul style="list-style-type: none"> - labai dažnai - dažnai - retai - niekada
10. Jūsų vertinimu, tais atvejais, kai užsienio veikėjai darė įtaką Jūsų sprendimams, ar ši įtaka dažniausiai buvo teigiama ar neigiama?	<ul style="list-style-type: none"> - labiau teigiama - labiau neigiama

	- <i>nesvarbi</i>
11. Ar esate patyręs spaudimą inicijuoti siūlymus iš Lietuvos vidaus veikėjų (NVO, verslo organizacijų)?	<i>labai dažnai</i> - <i>dažnai</i> - <i>retai</i> - <i>niekada</i>
12. Kuris savivaldybės tarybos ar administracijos narys Jums atrodo buvo svarbiausias asmuo, neįskaitant mero.	- <i>užsienio reikalų</i> - <i>vidaus reikalų</i> - <i>finansų</i> - <i>ekonomikos</i> - <i>teisingumo</i> - <i>kita</i>
13. Kodėl šis asmuo svarbus?	- <i>ministro asmenybė</i> - <i>statusas</i> - <i>ministro vyresnybiškumas</i> - <i>oficialus postas</i> - <i>jo/jos pozicija partijoje</i> - <i>kitos priežastys</i>
14. ką galėtumėte pasakyti apie Savivaldybės administracijos Finansų skyriaus vedėją (jei jis nepaminėtas)?	- <i>užimantis per temas pareigas partijoje</i> - <i>per daug „naujas“ ministras</i> - <i>kita</i>
15. Jei Jūs konfliktuodavote su šiuo svarbiu pareigūnu, kokių būdų paprastai spręsdavote konfliktus?	<i>klausimo atsisakoma</i> - <i>einama pas MP</i> - <i>einama į kabinetą</i> - <i>kita</i>
16. Jei Jūs norėdavote /privalėdavote pradėti diskusijas savivaldybės	- <i>sutarimas su kitais ministrais</i>

taryboje, kokios strategijos Jūs laikydavotės?	<ul style="list-style-type: none"> - <i>kabineto komitetas</i> - <i>diskusijos su MP</i> - <i>kabineto sekretoriatas</i> - <i>tiesiogiai į kabinetą</i> - <i>kita</i>
17. Kalbant apie jums vadovavusį ministrą pirmininką: pasakytumėte, kad jis/ji buvo... [mp_savybes]	<ul style="list-style-type: none"> - <i>stiprus lyderis</i> - <i>silpnas lyderis</i> - <i>nei stiprus/nei silpnas</i>
18. Kokiais būdais jis/ji darydavo įtaką?	<ul style="list-style-type: none"> - <i>siekdavo konsensuso</i> - <i>kalbėdavo su ministrais individualiai</i> - <i>primesdavo sprendimą</i> - <i>imdavosi naujų iniciatyvų</i> - <i>formuodavo išorės kontekstą</i> - <i>kita</i>
19. Ar toks veikimo būdas pasikeitė mero kadencijos laikotarpiu?	<ul style="list-style-type: none"> - <i>taip</i> - <i>ne</i>
20. Jei taip, kaip?	<ul style="list-style-type: none"> - <i>didesnė įtaka</i> - <i>mažesnė įtaka</i> - <i>nesikeitė</i>
21. Koks buvo mero patarėjų vaidmuo sprendimų priėmime	<ul style="list-style-type: none"> - <i>administracinis vaidmuo</i> - <i>politinis vaidmuo</i> - <i>administracinis ir politinis vaidmuo</i>

<p>22. Kokia asmeninė (veiklos) patirtis, jūsų manymu, buvo ypač naudinga jūsų, kaip savivaldybės nario/mero, veikloje?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>ankstesnė patirtis kuriojamoje srityje</i> - <i>techniniai gebėjimai arba administracinio darbo patirtis</i> - <i>buvimo parlamento nariu patirtis buvimo viceministru patirtis</i>
<p>23. Kokią svarbą Jūsų partija (kuri išskėlė Jūsų kandidatūrą) turėjo savivaldybės tarybos sprendimų priėmimui jums užimant pareigas?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>labai svarbi</i> - <i>svarbi</i> - <i>mažai svarbi</i> - <i>visiškai nesvarbi</i>
<p>24. Kokio tipo partijos posėdžiuose Jūs paprastai dalyvaudavote?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>kai kurie oficialūs</i> - <i>kai kurie neoficialūs, pvz. frakcijose</i> - <i>ir oficialūs, ir neoficialūs</i> - <i>jokie</i>
<p>25. Kokio pobūdžio santykiai vyravo tarp Jūsų ir partijos vadovybės?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>glaudus bendradarbiavimas</i> - <i>silpnas bendradarbiavimas</i> - <i>bendradarbiavimo nebuvimas</i>
<p>26. Kokio pobūdžio santykiai vyravo tarp Jūsų ir frakcijos?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>glaudus bendradarbiavimas</i> - <i>silpnas bendradarbiavimas</i> - <i>bendradarbiavimo nebuvimas</i>
<p>27. Jei skyrėsi sprendimų priėmimas skirtingose koalicijose, kokios priežastys tai lėmė?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>partijų sueiga</i> - <i>neformalus bendradarbiavimas</i> - <i>neformali konkurencija</i> - <i>jokių ryšių</i>
<p>28. Kaip Jūs susipažindavote su numatomais savivaldybės tarybos darbais?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>kabineto sekretoriatas</i> - <i>ministerijos darbuotojai</i>

	<ul style="list-style-type: none">- ministro asmeninis personalas- ministro partija/ nominavusi partija- išorės politiko patarėjas- kita
--	---